

det, et dabit gloriam nomini suo. 23. Si autem transactis quinque diebus non venerit adiutorium, faciemus hæc verba, quæ locuti estis.

2. CENTUM VIGINTI MILLIA (Græca habent : « 170 millia pedium »), EQUUM VIGINTI DUO MILLIA. — Accesserant ergo auxiliares copie, et novorum equitum decem millia; nam cap. II, vers. 7, tantum recensita sunt equitum decem millia. Hæc auxilia submittebat Nabuchodonosor, qui et ipse cum toto exercitu robore subsequi destinabat, ut habet Græcus, cap. II.

3. A LOCO QUI DICITUR BELMA USQUE AD CHELMON. — Belma est urbs ad radices montis, in quo sita est Bethulia, quæ a Brocardo Abellina vocatur. Ibidem juxta Dothain est urbs « Chelmon, » vel ut Græcus habet, *Cyamon* : in utraque castra metatus est Holofernes, ut habet Græcus, aciemque instruxit ad pugnam et urbis oppugnationem.

6. QUOD FONS, QUI INFLEBAT, AQUEDUCTUM, ETC. DIMIGERET, — hoc est, aquam in urbem per aqueductum transfunderet, ideoque aqueductum incidens Holofernes aquam ab urbe avertit. Suspiciatur Serarius pro « dirigeret » legendum « dirigaret, » id est irrigaret; sed « dirigeret » est plane huic loco convenit. Fons enim per canalem aquam dirigit et transmittit in urbem.

8. FILII AMMON ET MOAB ACCESSERUNT AD HOLOFERNEM. — Græca habent : *Principes Idumæi et Moabitæ*, idumæi enim invadentes Judæos fingebant se esse Ammonitas, ut dixi cap. V, vers. 9. Ili ergo miserunt Holoferni, ut fontes occuparet, itaque Judæos siti conficeret.

Mystice : « Tunc incidit diabolus aqueductum, cum facit interrumpere studia litterarum. Erant autem non longe a muris fontes, dogmata Philosophorum, qui scientiæ et honestatis aliquid conferunt scilicet, ex quibus videbantur haurire aquam ad refrigerandum potius quam ad potan-

dum; » ita Rabanus; sic et S. Augustinus in *Psalm. LXIII*, et S. Gregorius in cap. IV *Cont. Rurstan* incidit diabolus aqueductum, cum nos ab oratione avertit : per orationem enim quasi canalem omnis Dei gratia in nos influit; unde ea succisa diabolus nos superat et capit.

11. DEFECKERUNT CISTERNE ET COLLECTIONES AQUARUM. — Addunt Græca : *Et consternati sunt infantes eorum, et juvenes defecerunt pro siti, et caecabant in plateis civitatis, et transitibus portarum, et non erat ultra robur in eis.*

12. TUNC AD OZIAM CONGREGATI, — siti confecti postulantes magnis vocibus, ut Bethuliam Holoferni dederet. Nihil enim atrocius obsessis accidit, quam sitis; longe enim acrius cruciatur sitis, quam fames : unde Duces, urbem quampiam obsidentes, solent avertere aquas, ut cives siti conficiant, itaque ad deditionem cogant, juxta illud : « Adhasit lingua lactentis ad palatum ejus in siti, » *Thren.* cap. IV. Nota est Lysimachi regis Macedonum historia, qui, cum in Thracia aquam penuria sitique laboraret, se cum cistris tradidit hosti, sed hausta aqua, exclamavit : « O dii qui parvæ voluptatis causa me ex rege servum effecti » idem dicant capidi, qui pro puneto voluptatis se mancipia efficiunt infernalis Holofernis, hæc est diaboli, qui eos in gehenna siti conficiet, ut clament cum divite epulone : Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma, » *Luceo XVI.*

18. FACTUS EST FLETUS ET ULULATUS MAGNUS ECCLESIA. — Græce *ἐπὶ τῆς συναγωγῆς*, id est in synagoga ubi erat locus orationis.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recesserunt Juditha prosapia, solitudo, ceticium, jejuniæ, castitas. Ipsa principes timidos increpat, ac patrum exemplo in epen opis dicitur erigat.

1. Et factum est, cum audisset hæc verba Judith vidua, quæ erat filia Merari, filii Idæ, filii Joseph, filii Ozia, filii Elai, filii Jannor, filii Gedeon, filii Raphaim, filii Achitob, filii Melchire, filii Enan, filii Nathanie, filii Salathiel, filii Simeon, filii Ruben; 2. et vir ejus fuit Manasses, qui mortuus est in diebus messis hordaceæ; 3. Instabat enim super alligantes manipulos in campo, et venit æstus super caput ejus, et mortuus est in Bethulia civitate sua, et sepultus est illic cum patribus suis. 4. Erat autem Judith relicta ejus vidua jam annis trihus et mensibus sex. 5. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur, 6. et habens super lumbos suos cilicium, jejunabat om-

nibus diebus vite suæ, præter sabbata, et neomenias, et festa domus Israel. 7. Erat autem eleganti aspectu nimis, cui vir suus reliquerat divitias multas, et familiarum copiosam, ac possessiones armentis boum et gregibus ovium plenas. 8. Et erat hæc in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui loqueretur de illa verbum malum. 9. Hæc itaque cum audisset, quoniam Ozias promississet quod transacto quinto die traderet civitatem, misit ad presbyteros Chabri et Charmi. 10. Et venerunt ad illam, et dixit illis : Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, ut tradat civitatem Assyriis, si intra quinque dies non venerit vobis adiutorium? 11. Et qui estis vos, qui tentatis Dominum? 12. Non est iste sermo, qui misericordiam provocet, sed potius qui iram excitet, et furorem accendat. 13. Possistis vos tempus miserationis Domini, et in arbitrium vestrum, diem constituistis ei. 14. Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso peniteamus, et indulgentiam ejus fusis lacrymis postulamus; 15. non enim quasi homo, sic Deus comminabitur, neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. 16. Et ideo humilibus illi animas nostras, et in spiritu constituti humiliati, servientes illi. 17. Dicamus fientes Domino, ut secundum voluntatem suam sic faciat nobiscum misericordiam suam : ut sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de nostra humilitate gloriamur, et adoraverunt Deos alienos. 19. Pro quo scelere dati sunt in gladium, et in rapinam, et in confusionem inimicis suis; nos autem alterum Deum nescimus præter ipsum. 20. Expectemus humiles consolationem ejus, et exquiret sanguinem nostrum de afflictionibus inimicorum nostrorum, et humiliabit omnes Gentes, quæcumque insurgunt contra nos, et faciet illas sine honore Dominus Deus noster. 21. Et nunc, fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, et ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium vestrum corda eorum erigite, ut memores sint, quia tentati sunt patres nostri ut probarentur, si vere colerent Deum suum. 22. Memores esse debent, quomodo pater noster Abraham tentatus est, et per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. 23. Sic Isaac, sic Jacob, sic Moyses, et omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles. 24. Illi autem qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, et impatientiam suam et improprium murmurationis suæ contra Dominum protulerunt; 25. exterminati sunt ab exterminatore, et a serpentibus perierunt. 26. Et nos ergo non ulciscamur nos pro his quæ patimur; 27. sed reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse, flagella Domini, quibus quasi servi corripimur, ad emendationem, et non ad perditionem nostram evenisse credamus. 28. Et dixerunt illi Ozias et presbyteri : Omnia, quæ locuta es, vera sunt, et non est in sermonibus tuis ulla reprehensio. 29. Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier sancta es, et timens Deum. 30. Et dixit illis Judith : Sicut quod potui loqui, Dei esse cognoscitis; 31. ita quod facere disposui, probate si ex Deo est, et orate ut firmum faciat Deus consilium meum. 32. Stabitis vos ad portam nocte ista, et ego exeam cum abra mea; et orate, ut, sicut dixistis, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israel. 33. Vos autem nolo ut scrutemini actum meum, et usque dum renuntiet vobis, nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum. 34. Et dixit ad eam Ozias princeps Juda : Vade in pace, et Dominus sit tecum in ultionem inimicorum nostrorum. Et revertentes abierunt.

1. JUDITH VIDUA. — Nonnulli censent Judith esse nomen commune, sicut est Abra, sed hæc heroine appropriatum : יהודית *Jehudith*, et per crasin, Judith, idem est quod Judea.

Verius est Judith esse nomen proprium, cujus etymon apte hic congruit. Judith enim Hebraice

idem est quod confitens, laudans, glorificans, scilicet Deum; יהודה *Jehuda* enim significat confiteri, laudare, celebrare. Ad hoc enim Judith a turba recessit in suum oratorium, ut Deum assidue oraret et laudaret. Audi S. Fulgentium, epist. 2 *De statu viduali*, citantem hæc verba de Judith : « Ecce vidua præciara natalibus, facultatibus

dives, ætate juvenis, specie amabilis, divitiis contemptis, delicia respuit, carnis incentiva calcavit, et induta virtute ex alto non quesivit secundo famulari concubio. Propterea testimonio tum præclari operis apparuit quantum Deo dilecta sit continentia vidualis. »

FILII MERARI, FILII IDOX. — Nota : Sedecim duntaxat generationes et totidem avi Judith hic recensentur, cum tamen, a Jacob communi Iudeorum patriarcha usque ad captivitatem Babylonicam, quæ ævum Judith antecessit, numerentur 26 generationes, *Matth.* cap. i. Alterutrum ergo hic dicendum est, scilicet vel non omnes Judith avos hic recenseri, uti nec recensentur Elcanae, *1 Reg. i, 1*, nec Saulis ibidem, cap. ix, 1, sufficit enim S. Scripturæ genealogiam alioquin ad virum aliquem illustrem, v. g. in Saule ad Jeremi perducere.

Aut certe avos et proavos Judith in senio generasse filios. Hæc enim de causa ab Esdra usque ad Aaron numerantur generationes sedecim, lib. *1 Esdræ* cap. vii, 2; cum tamen, *1 Paral. vi, 3*, a Josedece qui fuit coævus, imo frater Esdræ usque ad Aaron numerentur generationes 22. Sic S. *Matthæus*, cap. i, a Christo ad Davidem numerat generationes et avos 28, cum S. *Lucas*, cap. iii, numeret 43. Quare hi Luce citius, illi *Matthæi* tardius generantur.

FILII SIMEON, FILII RUBEN. — Hinc aliqui putant Judith oriundum ex tribu Ruben. Verum illam prognatam fuisse ex tribu Simeon liquet ex ipsius ejus verbis, cap. ix, vers. 2. Quare Græca hic pro « filii Ruben » habent *filii Israel*, id est Jacob, et ita legendum censent S. *Fulgentius, epist. II*, cap. xxv, *Bellarminus*, lib. *1 De Verbo Dei*, cap. xii, *Serarius*, *Mariana* et alii. Quia tamen Codices Romæ correcti, cæterique constanter habent « filii Ruben, » dicendum est hunc Ruben non esse Patriarcham et primogenitum Jacob, sed esse virum illustrem ex tribu Simeon, ad quem proinde genus Judithiæ hic producit, in eoque terminat, non progrediendi ad ejus patres et avos usque ad Simeon Patriarcham, et secundum Jacobi filium. Id ita esse liquet ex dictis, et ex eo quod Ruben primogenitus Jacob nullum habuerit filium, qui vocatus sit Simeon, ut patet *Genes. XLVII, 9*, et *1 Paral. v, 3*. Ita *Lyranus*.

VIRI EJUS MANASSES. — Græca addunt eum ex eadem cum Judith fuisse tribu et patria.

INSTABAT. — Græce ἐστάει, id est, *supra stabat*; unde putant nonnulli Manasses fuisse præfectum messis, non suse, sed publicæ, sive totius campi Bethuli. Sic enim Romæ et alibi, publici sunt rei frumentariæ et annonæ præfecti. Sic *Josephus* in vita sua ait *Arbutio* magni campi præfecturam creditum fuisse.

2. MENSIBUS SEX. — Græca habent, *mensibus quatuor*.

3. ET IN SUPERIORIBUS DOMUS SUÆ (puta in tabulato, sive solario) **FEKIT SIBI SECRETUM CUBICULUM,**

IN QUO CUM PUELLIS (ancillis) suis CLAUSA MORABATUR, — tum ut fugeret viros et turbas visuliantum, itaque et castitati et fame suæ consulere; tum ut tota vacaret orationi et Deo. Hæc ergo prima est Judithæ viduæ dos, scilicet amor silentii et solitudinis. Hinc S. *Hieronymus, epist. ad Furiam viduam*, hoc ei dat monitum : « Juvenum fuge consortia, noli in publicum procedere, et spadium exerciti præseunte, viduarum libertate circumferri : sanctorum virginum et viduarum societatem appetere. Et si sermocinandi cum viris incubuerit necessitas, arbitros ne devites, tantaque confabulandi fiducia sit, ut intrante alio, nec paveas, nec erubescas. Speculum mentis est facies : et taciti oculi cordis fatentur arcanam. » Et inferius : « Redime virgines quas in cubiculum Regis inducas; suscipe viduas quas inter virginum lilia, et martyrum rosas, quasi quasdam violas, misceas : pro corona spineæ, in qua Christus mundi delicta portavit, talia serâ compone. »

6. ET HABENS SUPER LUMBOS SUOS CILICIMUM. — Cænem assidue suis sellis quasi aciculis stimulant, et pungens, eoque dolore voluptatis turpis cum sanguine juvenili ebullientes stimulus comprimens et extingvens. Hos enim magis domat cilicium utpote assiduum et continuum quasi transcurrentes flagellorum dolores et verbera. Itaque juvenes, præsertim femine viduæ orbarum se cilicio tanquam presidio validissimo ad carnem domandam, et castitatem servandam. Vide nostrum *Gretserum*, lib. *De disciplinis*; nam, ut ait S. *Hieronymus, epist. 2 ad Ageruchiam viduam* : « Et certe multo laboriosius est non frui eo quod habeas, quam desiderare quod amiseris. Unde et virginitas in eo facilior est, quod carnis incentiva non novit; et viduitas in eo sollicitior est, quod præteritis animo recollit voluptates. » Et anterior exempla castitatis gentium matronarum, quæ castitatem vite prætulerunt, proponens : « Stringam, inquit, breviter reginam Carthagini, quæ magis ardere voluit, quam Hærbæ regi nubere; et Hædrubalis uxorem, quæ apprehensis utraque manu liberis in subjectum se præcipitavit incendium, ne pudicitie damna sentiret; et Lucetiam quæ, amissa gloria castitatis, noluit pollute conscientie supervivere. »

JEJUNABAT OMNIBUS DIEBUS VITÆ SUÆ, PRÆTER SABBATAM. — Porto jejunabant Judæi a mane ad vesperam, nec ante conspectum Hesperii et stellarum cibum sumebant, uti etiamnum jejunant Turcæ.

Tertia fuit hæc dos Judithæ, perpetuum scilicet jejunium, quod incendio luxurie fomenta deliciarum, imo ciborum necessariorum subtrahebat. Nota illud :

Subtraha ligna foco, si vis restinguere flammam.

Audi S. *Hieronymus, epist. 9 ad Salvianum de viduitate servanda* : « Tu vero, quæ in tumultu

mariti sepelisti omnes pariter voluptates, quas litam purpuris et cærua faciem super ferunt ejus lærymis diluisti, quæ pullam tunicam, nigrosque calceolos, candida vestis et aurati socii depositione, sumpsisti; nihil habes necesse aliud, nisi perseverare in jejunio. Pallor et sordes gemmæ tæe sint; plumarum mollities juvenilia membra non foveat; balnearum calor novum adolescentule sanguinem non incendat. Audi quid ex persona viduæ continentis ethnicus *Peela* decantet :

Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores
Abstulit; ille habeat secum, servetque sepulcro.

Si tanti vilissimum vitrum, quanti pretiosissimum margaritum? Si sic communi lege nature damat omnes gentilium vidua voluptates; quid expectandum est a vidua Christiana, quæ pudicitiam suam non solum ei debet, qui defunctus est, sed et ei cum quo regnatura est? Et inferius : « Multo melius est stomachum te dolere, quam mentem; imperare corpori, quam servire; gressu vacillare, quam pudicitia. » Idem, *epist. 40 ad viduam Furiam* : « Ardentes, inquit, diaboli sagittæ jejuniorum et vigiliarum rigore retorquenda sunt; cæterum vidua quæ in deliciis est, vivens mortua est. » *1 Tim. v.* Et inferius : « Apostolus macerat corpus suum, et anime subjicit imperio; ne quod illi præcipit, ipse non servet; et adolescentula fervente cibus corpore, de castitate secura est? Neque vero hæc dicens, condemnatio cibos quos Deus creavit ad utendum cum gratiarum actione; sed juvenibus et puellis incentiva aufero voluptatum. Non *Æthnæi* ignes, non *Vulcanæ* tellus, non *Vesuvius* et *Olympus* tantis ardoribus aestuant, ut juveniles medullæ vino plene, et dapibus inflammata. » Deinde eam exhortans ut vino carneque absterneat, addit : « Nihilque ita scias conducere Christianis adolescentibus, ut esum olerum. » Unde et in alio loco : « Qui infirmus est, ait, olera non manducet, ardore corporum frigidioribus epulis temperandum est. » Et mox : « Quidquid facit seminarium voluptatum, venenum puta. Parcus cibus, et venter semper esuriens triduani jejuniis præfertur. Et multo melius est, quotidie parum, quam raro satis sumere. Pluvia illa optima est, quæ sensim descendit in terram. Subitus et nimis imber in præceptis arva subvertit. Quando comedis, cogita quod statim tibi orandum, illico et legendum sit. » Et post nonnulla : « O si vidères sororem tuam! jejunia pro ludo habet, orationem pro deliciis. »

7. CUI VIR SUUS RELIQUERAT DIVITIAS MULTAS, — quas ipsa non ad suum, sed ad egentium usum erogabat. Præclare S. *Bernardus, serm. in festo omnium Sanctorum* : « Quid, inquit, admirabilis, aut quod martyrium gravius, quam inter epulas esurire, inter vestes multas, et pretiosas algere, paupertate cremi inter divitiis quas of-

fert mundus, quas ostentat malignos, quas desiderat noster ipse appetitus? An non merito coronabitur qui sic certaverit, mundum abiciens promittentem, irridens inimicum tentantem, et (quod gloriosius est) de semetipso triumphans, et crucifigens concupiscentiam prurientem? »

8. ET ERAT HÆC IN OMNIBUS FAMOSISSIMA (hoc est, fame probatissima, sive fama probitatis et sanctitatis celebratissima), **QUONIAM TIMEBAT DOMINUM VALDE.** — Timor hic erat non servilis, sed filialis, quod Judith Deum quasi Dominum, imo patrem suum summe colebat et reverebatur; ideoque in omnibus illi placere satagebat, cavebatque ne qua in re, licet minima, eum offenderet. Atque hæc sanctitate præparavit se ad tantum fastium, ut digna esset quæ eligeretur a Deo ad castra hostium evetenda, et ad liberandum populum.

Allegorice Judith fuit typus B. Virginis, de qua S. *Bonaventura in Speculo*, cap. viii : « Dominus, inquit, nominatissimus et famosissimus famosissime est tecum; ideo et tu es famosissima et nominatissima, etc. Maria ergo signata est per illam famosissimi nominis Judith, de qua scriptum est, quod nec erat qui de ea loqueretur verbum malum. »

11. ET QUI ESTIS VOS, QUI TENTATIS DOMINUM? — « Tentatis, » id est exaccobatis, irritatis, et ad iram provocatis, dum ei leges præscribitis, ut nisi intra quinque dies vos succurrat, urbem hostibus tradere velitis, cum potius eum supplicii prece invocare debeatis, ut vestri miseretur, et diem modumque liberationis vestræ ipse vobis præscribat.

13. NON ENIM QUASI HOMO, SIC DEUS COMMUNITUR, — *g. d.* Non timeamus minas Holofernis, sed Dei; illius enim minæ superbe sunt, inanes et vanæ, sicut sunt cæterorum hominum; sed Dei certe sunt, fixæ et efflæces. Deus enim iratus certo et inevitabiliter irrogat quod committitur.

16. ET IDRO HUMILITATEM ILLI AMISSA NOSTRAS. — Per humilem penitentiam, jejunium, orationem et observationem, ut nobis peccata condonet, et ab Holoferne liberet.

21. AD ELOQUIUM VESTRUM (id est, eloquio vestro) **CORDA EORUM ERIGITE,** — ad magnanimitatem et firmam in Deum liberatorem confidentiam.

22. ABRAHAM TENTATUS EST, ET PER MULTAS TRIBULATIONES PROBATUS DEI ANCIUS EFFECTUS EST, — præsertim cum a Deo jussus immolare unigenitum suum Isaac, eum immolare voluit, *Gen. xxii.* Vide ibi dicta.

23. OMNES QUI PLACUERINT DEO, PER MULTAS TRIBULATIONES TRANSIERUNT FIDELIS. — Fideliter scilicet adherentes Deo, et ab eo liberationem et tribulatione poscentes, et expectantes. Vide dicta *Jacobi i, 1* et seq. et *Eccli. ii, 1* et seq.

26. ET NOS ERGO NON ULTISCAMUR NOS, — id est, non ultisciamur more indignemur et obdormiremus Deo, quasi volentes nos de eo ultisci obclades et timores quos nobis immittit.

30. ET DIXIT ILLIS JUDITH: SICUT QUOD POTUI LOQUI, DEI (hoc est a Deo mihi suggestum et inspiratum) ESSE COGNOSCITIS:

31. IRA QUOD FACERE DISPOSI (nimirum astu occidere Holofernem), PROBATE SI EX DEO EST: — « si non est dubitans, sed affirmans; idemque est ad « quod » q. d. Sicut probatis meos sermones, quasi ex Deo profectos, si etiam probate propositum meum, quod ex Deo, sive Deo impellente, agere decrevi, ut scilicet vadam ad Holofernem, eumque occidam. Dicit tamen « si, » quasi dubitans, modestæ causa, quia res hæc naudum erat facta, sed faciendâ; esto ipsa de eventu felici ex Dei instinctu foret certa, q. d. « Probate, » id est, videte et attendite id quod actura sum, et ex eventu probate et judicate, « si ex Deo est; » q. d. Utique cum rem feliciter effectam videbitis, probabit illud, et ex Deo auctore susceptum judicabit. Loquitur in genere, sed particularitatem non explicat quid animo destinari: sciebat enim, si id faceret, rem non mansuram secretam, sed ad Holofernem perferendam. Sciebat pariter multos hoc ejus propositum ut temerarium damnaturos. Unde græca habent: *Faciunt negotium quod perveniet in generationes generationum filii generis nostri.*

32. STATIS VOS AD PORTAM NOCTE ISTA, ET EGO EXEAM CUM ABRA MEA, — q. d. Aperite mihi noctu portas metu hostium oclusas, ac sinite me cum mea ancilla egredi. Petit enim sibi noctu aperiri portas.

CUM ABRA MEA. — Multi putant: « abra » esse nomen proprium ancillæ Judith; sed errant, nam est commune significans ancillam. Unde cap. x, 2 et seqq. ubi Noster vertit « ancilla, » in Græco est abra; ergo dicitur quasi אברה אברה, id est sociâ, vel potius quasi אברה אברה, id est transiens, pedisequa: אברה habet enim significat transiens. Ita Pagninus. Porro non fuit hæc vulgaris ancilla Judith, sed quo omnibus ejus facultatibus esset præposita, ut habet Græci. Hinc Græci ancillas honoratas (quas Itali vocant *Camoriere*) אברה; appellant, ut patet ex Menandro in pseudo-Heracle. Sic Genes. cap. xiv, vers. 61, ancillæ Rebecca vocantur אברה, æque ac ancilla filię Pharaonis,

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITULI.

Judith in cinere et cinivo procedit Deam, ut sibi robur conferat ad Holofernem necandum, ut ejus obstitione patriam liberet.

1. Quibus abscedentibus, Judith ingressa est oratorium suum, et induens se cilicium, posuit antherem super caput suum; et prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens: 2. Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui

Esodii cap. vii, vers. 4. Addunt nonnulli abram proprie dici ancillam, quæ commensalis est et amanuens, præestque cellæ penariorum; hæc enim Spartani significat אברה.

33. VOS AUTEM NOLO UT SCRUTENINI ACTUM MEUM. — utpote a Deo probatum et decretum. Prudenter celat suum secretum; tota enim energia hujus actionis consistebat in secreto.

ET USQUE DEUS RESURTIENT VOBIS, NIHIL ALIUD FIAT NISI ORATIO PRO ME AD DOMINUM. — Hic discite in publica gravique causa publicas et continuas precare, ut Deus rem dirigat et secundet. Arma ergo Judith, quibus truncavit Holofernem, fuerunt publice litanie et preces totius populi. Nota hunc locum pro litanis. Audi S. Augustinum serm. 228. *De Temp. qui est de Judith sanctissima, cujus precibus patuit cælum, orationis arte arma victricia fabricavit, quibus adversa confugeret, et precescentes viros femina vindicaret. Squalabat civitas obsidione barbara feritatis. Ita enim universe languebant, ut in manibus hostium jam tradi commodius judicarent, quam perniciose fami populatione vexari. Ecce Judith post preces et saccum, post cinerem, post cultus puellares redit, spes omnium populorum procedit, sollicitos populos redditur securos, sua sapientia consolatur, quæ promittens victoriam, quam omnis natio miraretur, portam sibi paululum remotis obicibus postulat aperiri. Prodit securis unius puellæ comitata contenta, et hostium securis gressibus preperavit in castra. Intra muros sollicita fuit, secreta fit, dum ad timenda pervenit. » Et sub finem: « Orationis favore casitas proprium pudorem servavit intactum et quietum, decepitque alienum, etc. Ubi enim assiduis pulsatur orationibus cælum, potentia semper caleatur armorum. Quæ gloriose femine castitatem servavit oratio, et hostem servare non potuit multitudine. Lugentem civitatem una femina valuit vindicare, et tantus exercitus regem non potuit custodire. » Et serm. 229: « Judith bellator animus alienum pectus obsedit. Illa, abjecta formidine feminarum, victoriam in periculis quaerens, neo mortem in periculis timuit, nec ambiguitatem formidavit. »*

violatores existerunt in coinquinatione sua, et demudarunt femur virginis in confusionem; 3. et dedisti mulieres illorum in prædam, et filias illorum in captivitatem, et omnem prædam in divisionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum; subveni, quæso te, Domine Deus meus, mihi viduae. 4. Tu enim fecisti priora, et illa post illa cogitasti; et hæc factum est quod ipse voluisti, 5. omnes enim viæ tuæ paratæ sunt, et tua judicia in tua providentia posuisti. 6. Respice castra Assyriorum nunc, sicut tunc castra Ægyptiorum videre dignatus es, quando post servos tuos armati currebant, confidentes in quadrigis, et in equitate suo, et in multitudine bellatorum. 7. Sed aspexisti super castra eorum, et tenebræ fatigaverunt eos. 8. Tenuit pedes eorum abyssus, et aquæ operuerunt eos. 9. Sic fiant et isti, Domine, qui confidunt in multitudine sua, et in curribus suis, et in contis, et in scutis, et in sagittis suis, et in lanceis gloriantur, 10. et nesciunt quia tu ipse es Deus noster, qui conteris bella ab initio, et Dominus nomen est tibi. 11. Erige brachium tuum sicut ab initio, et allide virtutem illorum in virtute tua; cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta tua, et polluere tabernaculum nominis tui, et dejicere gladio suo cornu altaris tui. 12. Fac, Domine, ut gladio proprio ejus superbia amputetur; 13. capiatur laqueo oculorum suorum in me, et percuties eum ex labiis charitatis meæ. 14. Da mihi in animo constantiam, ut contempnam illum; et virtutem, ut evertam illum. 15. Erit enim hoc memoriale nominis tui, in manus femine dejecerit eum. 16. Non enim in multitudine est virtus tua, Domine, neque in equorum viribus volutatas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi, sed humilium et mansuetorum semper tibi placuit deprecatio, 17. Deus colorum, creator aquarum, et Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, et de tua misericordia presumentem. 18. Memento, Domine, testamenti tui, et da verbum in ore meo, et in corde meo consilium corrobora, ut domus tua in sanctificatione tua permaneat, 19. et omnes gentes agnoscant, quia tu es Deus, et non est alius præter te.

4. QUIBUS ABSCEDENTIBUS (coerige cum Romanis et Grecis abscedentibus), JUDITH INGRESSA EST ORATORIUM SUUM; ET INDUENS SE CILICIO. — Græci ἔπαυσαν, quod Complutensium et Regionum interpretes vertit: « Exiit quo induta erat saccum, » hoc est cilicium. Sed id contrariatur versioni Latine vulgatæ ad verbum. Ergo sic verte cum Vatablo: « Nudavit saccum quo erat induta, » depositis scilicet extimis vestibus, solo manens induta saccum, eumque nudum demonstrans: saccum vocat cilicium. Nudavit ergo coram Deo interius cilicium, ostendens illud Deo quasi signum penitentiam et penitentis, supplicisque obsecrationis. Cilicium igitur et cinere ornavit, imo armavit suam deprecationem, ejus rei symbolice causam dabo vers. 14.

PROSTERNENS SE DOMINO. — Græca addunt id factum vespere, cum thymiana adoleretur Deo in Templo Jerusalem, ut significet publicum in templo sacrificium, quod jugiter in vespere offerebatur, hisce Judithæ precibus cooperatum fuisse, ac Juditham illi preces suas junxisse, ut publicam eadem publica supplicatione converteret, atque vis sacrificii demonstraretur, illud scilicet parasse hæc Judithæ victoriam.

2. DOMINE DEUS PATRIS MEI SIMEON (hinc patet Judith fuisse e tribu Simeon), QUI DEDISTI ILLI GLADIUM, — id est fortitudinem) IN DEFENSIONEM (Græce

ἀντιστα, id est ultionem) ALIENIGENARUM QUI VIOLATORES EXISTERUNT — Dine sororis suæ. Nota: Deus dedit fortitudinem Simeoni ad vindicandam Dinæ stuprum, sed non tali modo peragendum, quo ipsi usi sunt. Licet enim ipsi fecerint ex zelo, ut sequitur; tamen zelus iste fuit contra pacta cum Sichimitis inita, et Jacobum cum suis omnibus exposuit periculo, ne a vicinis omnes occiderentur; unde Jacob eos redarguit. Permisit tamen Deus Sichem stupratorem, eumque subditos Sichimitas a Simeone occidi, ejusque bona diripi in penam stupri a Sichem principe eorum commissi. Ita Lyranus. Vide dicta Genes. xxxiv. Sic Deus obstrictibus mentibus dedit domos, non propter mendacium, sed propter affectum et beneficium Hebræorum infantibus, quos a morte servabant, impensum Esodii i. Laudavit ergo Judith zelum Simeonis in vindicando stupro Dinæ, sed non laudat modum vindicandi, quod scilicet propria auctoritate occiderit Sichimitas pro dolam.

4. ET ILLA POST ILLA (id est alia post alia tuæ vindicte exempla) COGITASTI, — scilicet facere. Sernit enim Judith viam ad commemorandam vindictam de Pharaone sumptam a Deo in mari Rubro. 9. ET IN CONTIS. — Contis sunt lanceæ, et hæcæ oblongæ, remota, etc.

11. CORNU ALTARIS TUI. — Vere altare habebat cornu, sed per illa significabatur altaris et sacril-

clorum in ea oblatorum majestas, robur et gloria.

43. ET PERCUSIT EUM EX LABIIS CHARITATIS MEÆ. — id est feriens Holofernum verbis meis elegantibus « charitatis, » id est amoribus illicibus; charitas enim hic, non est vinum, sed humana intelligitur per catachresin; amoris, inquam, casti, quo me ut conjugem amare et ambire potest. Licet enim Judith nollet Holofernem maritum, licet tamen poterat eum ad sui amorem castum et conjugalem illicere, ut sic haberet occasionem eum incautum astute occidendi. Esto enim Holofernes in turpem et fornicarium ejus amorem rapiendus foret, id tamen non intendit Judith, sed permisit duntaxat ad tegendum suum facinus, quo eum cædi destinabat, quod alia ratione peragere non poterat. Intendebat ergo Holofernem sua specie auerere ad amorem honestum et conjugalem, ut suo sui amatem et incautum occideret (1). Factum enim hoc Judith, cui Deus singulariter operatus est occidendo Holofernem, et Judeam liberando, potius excusandum, ac charitati in patriam, et peculiari Dei instinctui ascribendum est, quam de libidine, vel scandalo accusandum, uti excusat S. Scriptura Patres, et Interpretes, ac præsertim S. Ambrosius lib. *De viduis*.

(1) Et licet probabilibus conjecturis præciseret illum non ad castum, sed ad turpem amorem pellectum iri, quia tamen id non ex natura facti Judith, sed vitio Holofernis futurum erat, et Judith justissimas haberet causas faciendi quod faciebat, puta ad liberandam patriam et hostes fugandos; poterat negative seu mere passive sese habere ad peccatum Holofernis, et eo non obstante, curare modis omnibus ut, ad sui amorem pertraheretur. Ita fere Ambrosius et doctores scholastici (ex Tirino). Cæterum ipsa non procuravit peccatum illius, quia pulchritudo aut ornatus femine non proprie causa illiciti amoris, sed corrupta hominis natura, et concupiscentia latens.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judith se ornat, ac ornata pergit ad Holofernem; comprehenditur ab exploratoribus, et ad eum ducitur, qui ejus forma captivus.

1. Factum est autem cum cessasset clamare ad Dominum, surrexit de loco in quo jacuerat, prostrata ad Dominum. 2. Vocavitque abram suam, et descendens in domum suam, abstulit a se cilicium, et exiit se vestimentis viduitatis suæ. 3. et lavit corpus suum, et unxit se myro optimo, et discriminavit crinem capitis sui, et imposuit mitram super caput suum, et induit se vestimentis jucunditatis suæ, induitque sandalia pedibus suis, assumpsitque dextraliola, et lilia, et inaures, et annulos, et omnibus ornamentis suis ornavit se. 4. Cui etiam Dominus contulit splendorem; quoniam omnis ista compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat; et ideo Dominus hanc in illam pulchritudinem ampliavit, ut incomparabili decore omnium oculis appareret. 5. Imposuit itaque abrae suæ ascoferam vini, et vas olei, et polen-

14. DA MIHI IN ANIMO CONSTANTIAM. — Nota: Omnis virtus, sed maxime constantia petenda est a Deo, tum præsertim infirmis et debilibus, uti sunt femine, pueri, senes, ægri, cum aggrediuntur quid heroicum vires naturæ exsuperans, quale erat hoc opus Judith, idque tum quia homo ex peccato factus est totus fragilis et inconstans, tum quia Deus ait: « Ego sum qui sum, » id est per essentiam constans, fons et auctor omnis essentia. Sed adverte Judith eam petere indutam cilicio, et cinere aspersam, ac prostratam in terra, vers. 1; quia oratio ut constantiam oblineat, debet armari penitentia, labore et mortificatione carnis; qui enim mollis est, et deliciis carnis indulget, nequit esse fortis et constans. Cinis signum est mortis, quia constantiam valde excitat memoria mortis, brevitæque vitæ et laboris ac doloris in ea subeundi. Denique prostratio signum est humilitatis, qua quis agnoscat suam fragilitatem, implorat Dei opem, ab eoque constantiam impetrat.

16. NON ENIM IN MULTITUDINE EST VIRTUS TUA, — ut per multos validosque milites victoriam pares, sed per solam feminam imbecillum, et imbellentem totam conficies. Sic Artabanus Xerxi in tot copiis suis exultanti aiebat: « Ingens exercitus ab exiguo profligatur; quoties Deus is, quos detestatur, aut metum aut tonitruum iniecit. » Uti refert Heliodorus, lib. VII.

17. PRÆSENTIEM. — id est valde confidentem. Vide dicta cap. vi, vers. 13.

18. MEMENTO, DOMINE, TESTAMENTI TUI, — id est pacti cum Hebræis per Moysen, Davidem, aliosque Principes initi.

UT DOMUS TUA (templum tuum) IN SANCTIFICATIONE TUA, id est in sancta tui religione et cultu, quo vere sanctificatur, PERMANEAT.

tam, palathas, et panes, et caseum, et profecta est. 6. Cumque venissent ad portam civitatis invenerunt expectantem Oziam et presbyteros civitatis. 7. Qui cum vidissent eam, stupentes mirati sunt nimis pulchritudinem ejus. 8. Nihil tamen interrogantes eam, dimiserunt transire, dicentes: Deus patrum nostrorum det tibi gratiam, et omne consilium tui cordis: sua virtute corroboret, ut gloriatur super te Jerusalem, et sit nomen tuum in numero sanctorum et justorum. 9. Et dixerunt hi qui illic erant, omnes una voce: Fiat, fiat. 10. Judith vero, orans Dominum, transivit per portas ipsa, et abra ejus. 11. Factum est autem, cum descenderet montem, circa ortum diei, occurrerunt ei exploratores Assyriorum, et tenuerunt eam, dicentes: Unde venis? aut quo vadis? 12. Quæ respondit: Filia sum Hebræorum, ideo ego fugi a facie eorum, quoniam futurum agnovi, quod dentur vobis in depradationem, pro eo quod contempnentes vos, noluerunt ultro tradere seipsos, ut invenirent misericordiam in conspectu vestro. 13. Hac de causa cogitavi mecum, dicens: Vadam ad faciem principis Holofernis, ut indicem illi secreta illorum, et ostendam illi quo aditu possit obtinere eos, ita ut non cadat vir unus de exercitu ejus. 14. Et cum audissent viri illi verba ejus, considerabant faciem ejus, et erat in oculis eorum stupor, quoniam pulchritudinem ejus mirabantur nimis. 15. Et dixerunt ad eam: Conservasti animam tuam, eo quod tale reperisti consilium, ut descenderes ad Dominum nostrum. 16. Hoc autem scias quoniam, cum steteris in conspectu ejus, bene tibi faciet, et eris gratissima in corde ejus. Duxeruntque illam ad tabernaculum Holofernis, annuntiantes eam. 17. Cumque intrasset ante faciem ejus, statim captus est in suis oculis Holofernes. 18. Dixeruntque ad eum satellites ejus: Quis contemnat populum Hebræorum, qui tam decoras mulieres habent, ut non pro his merito pugnare contra eos debeamus? 19. Videns itaque Judith Holofernem sedentem in conopeo, quod erat ex purpura, et auro, et smaragdo, et lapidibus pretiosis intextum; 20. et cum in faciem ejus intendisset, adoravit eum prosternens se super terram. Et elevaverunt eam servi Holofernis, jubente Domino suo.

2. ABRAH (id est ancillam) SUAM, ut dixi cap. viii, et cap. ix, in fine.

3. UNXIT SE MYRO (perperam aliqui legunt myrto), id est unguento (hoc enim Græcis est *μύρον*) optimo, — ut miram ex se fragrantiam spargeret, illaque feriret nares Holofernis, æque ac forma oculos, et verbis speciosis aures ejusdem. Audi S. Augustinum vel potius S. Ambrosium, hujus enim slylum redolet, uti advertebant Doctores Parisienses, serm. 229 *De Temp.* qui est *De Judith*: « Genis sue vindex sumpsit ornamentorum arma, non de bello nuptias subitura; sed de civitate bellatrix proposita sponsa. nec fuit levitatis ornatus, qui ad homicidium *κατακταντικῆς* utilis aptabatur. Pergit divino spiritu ducta, et singulari ancille solatio contenta. Species custodit quæ blanditur, et ne violenter pudicitia custodita ledatur, Holofernem alloquitur, ut desiderium mane concepiatur, » copula scilicet matrimonii, quod Judith in mente concepiat, quodque ipsa facile sua specie et blandiloquentia persuasisset Holoferni, si ad id conitit voluisset.

ET IMPOSUIT MITRAM SUPER CAPUT SUUM. — Mitra est fascia byasina gemmis et bracteolis aureis, tremulisque collucens. Hoc enim significat *ῥίγυρ* reala, ut dixi *Isaia* III.

Alludit « mitra » ad *mithra*, quæ vox Persice

solem significat; sol enim purissimis et fulgentibus radiis suis quasi mitra coronatur. Virgines pariter et casti, ut Judith, sunt quasi soles quidam mithrati fulgoribus suæ castitatis circumcirca radiantes.

ET LILIA, — id est, armillas specie et forma liliorum. Græca est *ῥόδα*, id est armillas, brachialia, scilicet ornamenta manuum et brachiorum.

4. CUI ETIAM DOMINUS CONTULIT SPLENDOREM. — tum efficiendo ut ornatus ejus pulchrior et splendidior hominibus appareret, tum revera lucem et fulgorem quandam celestem vultui ejus afflando. qualem afflavit Moysi *Exodi*, xxxiv, 29, ac S. Anthonio, S. Ignatio, aliisque eximiiis Sanctis, quoniam radios lucis aspiravit, ut in facie sanctitas eorum resplenderet. Vide hic novam pugnantiam artem, qua Judith se orando suam castitatem et suorum civium vitam defendit; nam aliæ virgines suam pudicitiam tueri solent sese deturpando. Anno Domini 870, cum Dani invadentes Angliam accederent ad monasterium Colinghammense, Ebba Abbatisa, ut suam suarumque castitatem tueretur, sibi nasum et labrum superius præcedit, suisque ut idem faceret, suas sit. Quare irruentes Dani monasterium cum virginibus concremaverunt. Ita refert Mathæus West

monasteriensis in annalibus, anno jam dicto. Nimirum de instinctu secuta sunt dictum et factum S. Pelagie virginis, quæ simili necessitate constricta, ne virginitatis dispendium pateretur: «Moriatur, inquit, vel si nolint, moriamur. Deus remedium non offendit, et facinus fides abluit.» itaque se e lecto precipitavit, ut refert S. Ambrosius, lib. III *Virgini*. et S. Chrysostomus hom. *De ejus laudibus*.

QUONIAM OMNIS ISTA COMPOSITIO NON EX LIBRIDNE, SED EX VIRTUTE PENDERAT. — Quia ex zelo liberandi patriam ab exitio et exordio tyranni proficisciebatur. Audi S. Ambrosium, lib. *De viduis*: «Et bene conjugales pugnatura resumpsit ornatus, quia monumenta conjugii arma sunt castitatis. Neque enim vidua aliis aut placere posset aut vincere. Quid cætera persequamur, quod inter tot millia hominum casta permansit? Quid ejus sapientiam prædicemus, quod hujuscemodi est commenta consilium, ut dum potentem elicit intemperantia, a se inferiores arceret, occasionem pararet victorie, abstineret meritum, pudicitiam gratiam reservaret?»

3. IMPOSITU ITAQVE ABRE (ancille) SUB ASCOPERAM VINI. — id est, utrem vini. Ascopera enim est vox Græca conflata ex *ἀσπερ*, id est uter, follis, et *σπερ*, id est pera, sacculus, ac significat marsupium, sive sacculum, in quo viatores suas vestes, annosam, aliisque utensilia reponunt, secumque portant. Soidas hac voce utitur, et Suetonius in *Nerone*, dicens: «Alterius collo est ascopera deligata, simulque titulus. Ego quid potui? sed in culeum meruisti.» Alii legunt *ἀσπερα*, vel *ἀσπερα*; id est uter vini.

ET POLENTAM. — Polenta est farina hordeacea, puta hordeum madefactum, mox siccatum, et tostum, ac mola in farinam comminutum, de quo dixi I *Reg. xvii*.

ET PALATHAS, — hoc est, massas caricarum, seu ficum aridarum, de quibus Plinius, lib. XIII, cap. vi. Male nonnulli, pro «palathas,» per metathesin legunt *lapathas*.

Porro hanc annosam detulit secum Judith, ne cibis Holofernis vesci cogereetur. Adeo enim Judei religiosiores abhorrebant a consortio gentiliū, ut nec cibos eorum comedere sustinerent, præsertim quia Gentiles sepe cibus suos idolis suis offerbant, ut fierent idoleis, de quibus dixi I *Cor. viii*. Sic Daniel cum sociis, cap. i, §, noluit cibis regis vesci, sed leguminibus victavit.

12. IDEO EGO FUGI A FACIE EORUM. — Multi censent Judith hic et in seq. mentiri, sed officiose ad liberandum suum populum, ad non peccasse, quia putabat tali casu in tanta necessitate mentiri esse licitum, imo honestum et pium, ut putavit Plato, imo Origenes, Cassianus aliique Patres, quos citavi *Exod. i*. Ita Lyranus Abulensis, Mariana, Emmanuel Sa, et S. Thomas, II II, *Questionis CX*, art. 3, ad 3.

Verum Judith a mendacio excusant Rabanus, Glossa, Hugo, Dionysius, Serarius, Saliarius, Sanchez, S. Augustinus lib. *De mendacio*, quia Deus eam in toto hoc opere dirigebat, et a peccato conservabat, ut ipsa ait cap. xii, vers. 16. Celat ergo Judith veritatem et ambigue loquitur Assyriis hostibus suis injuste se invadentibus, ut eos perdat, at non mentitur. Ait igitur, «fugi,» id est celeriter abscessi; fugere enim sæpe idem est, quod celeriter abire, ac se ab aliquo abripere, «a facie eorum:» aut «fugi,» id est schema et speciem fugientis, sive transfuge assumpsi, ac quasi fugitiva noctu in manus vestras incurri, meque vobis dedo. Ita Serarius, Sanchez, Saliarius et alii (1).

QUONIAM FUTURUM AGNOVI QUOD DENTUR VOBS IN DEPRÆDATIONEM, — ita enim severa futurum erat, si humanam rationem et providentiam spectes; nec enim humanitus humanisque viribus Hebræi poterant Assyriis resistere; sed Judith, altiori nixa consilio et oraculo, sciebat id non futurum nisi per celestem Dei providentiam et correctionem.

13. VADAM AD FACIEM PRINCIPIS HOLOFERNIS, UT DICAM ILLI SECRETA EORUM. — Nimirum cives obesos laborare extrema siti et fame, ideoque murmurare contra suos principes, eosque urgete, ut se dedant Holoferni, etc. Verum dicit: attamen hic finis non erat ultimus, sed mediatus. Hoc enim cogitabat devincere sibi Holofernem, ut sibi devinctum et securum data occasione tradideret. Nam, ut recte advertit Saliarius, notandum hic est in bello justo, quale fuit Judæorum contra Assyrios, non solum aptam vim, sed etiam occultam, et tectam, licitam et justam esse; et eos recte in fraudem induci posse, quos in mortem licet inducere. Dolus et stratagemata natura sua indifferens est, et ex fine ad quem refertur, utilitatem accipit, aut bonitatem. Cam ergo Judithæ finis bonus sit, erit ipse dolus etiam laudabilis; idemque de ornatu et cultu corporis ejus existimandum est.

14. ET ERAT IN OCULIS EORUM STUPOR, QUONIAM

(1) Perdifficile est tamen a mendacio ex omni parte absolvere Judith, licet eam excusare possimus. Num equidem erodere potuit errore invincibili mendacium, præ magnitudine rei quam aggrediebatur, contra hostes esse licitum? Nam si doctores christiani, et quidem non parvi ponderis, putarunt mendacium aliquando licitum esse quid mirum si mulier Judæa eodem errore laboraverit, et si Deus qui eam alimdo quasi manu ductabat, in illo errore versari permisit?

«Quidam, ait S. Thomas loco supra citato, commentantur in Scripturis non propter perfectam virtutem, sed propter quandam virtutis indolem, scilicet quia apparebat in eis aliquis laudabilis affectus, ex quo movebantur ad quædam indebita faciendâ. Ex hoc modo, Judith laudatur, non quia mentita est Holoferni, sed propter affectum quem habuit ad salvandum populum, pro qua periculis se exposuit. Quavis etiam dici possit quod verba ejus veritatem habent secundum aliquem mysticum intellectum.»

PULCHRITUDINEM EJUS MIRABANTUR NIMIS. — Tota ergo mentis eorum detentio abripiebatur, et absorbebatur in contemda et admiranda eximia ejus pulchritudine, adeo ut aliud videre vel cogitare non possent. Hoc sciebat Judith, ideoque tantum ornatum assumpsit, ut oculos mentesque eorum caperet, captisque falleret, et Holofernem trucidaret, itaque ejus castra dissiparet.

Audi S. Augustinum (vel potius S. Ambrosium aut certe S. Maximum; multi enim sermones S. Ambrosii ad verbum inveniuntur in S. Maximo Taurinensi Episcopo; nam utriusque stylus persimilis est) serm. 228. *De Temp.* qui est *De Judith*: «In qua feminâ insidiosæ pulchritudinis novitatem hostilis exercitus vehementer expavit, ut in ejus obsequio vires amitterent, arma projicerent, et colla curvarent. Beducitur ad prætorium subjectis ordinibus frans Holofernis, et legentis victoria civilitatis.

Moraliter discite hic quam feminarum aspectus periculosus sit et perniciosus: cujus rei exempla sunt Samson, David, Salomon, et mille alii. Vere *Eccli. xlii*, 14: «Melior, inquit, est iniquitatis viri, quam mulier beneficentis, et melius confidens in opprobrium.» Vide ibi dicta.

16. DUXERUNTQUE ILLAM AD TABERNACULUM HOLOFERNIS. — Græca addunt: cum ancilla sua junctoque curru et centum virorum presidio. Et mox: *Et cævit* (Holofernes in proscenium, id est, in tentorii vestibulum, et lampades argenteas præcelebant eum; tum quia erat nox, puta crepusculum aurore, ut patet versu 11; tum quia ignis præferri solebat regibus et principibus Assyriorum, ut dixi *Jeremia i*, versu 13.

17. STATIM CAPTUS EST IN SUIS OCULIS HOLOFERNES. — Audi S. Augustinum, serm. 278 jam citato: «Quam cum videret Holofernes, solutus est sensibus, animam cum capite perdidit. Invenit enim dedecus juvenum mulieris vultu captivus, licuit mulieri exarmare juvenes, et debellare victores; sollicitam defendere civitatem, et barbarum subvertere bellatorem. Decepit sincera corruptum, lefelit casta pollutum, pudica permitit adulerum, sobria jugulat ebriosum. Illa enim tam barbaros animos insidiosis sui vultus fraude confederat, ut eum ligaret multarum arte fabularum, et redderet inter exercitus victum, et inter arma captivum.» Et paulo inferius: «Quamvis ille bellator armorum tam castissima femina malesanus attenderet vultum, illa tamen, quare venerat, de ejus capite cogitabat, que sublato defectis civibus subveniret, et nulla capita tueretur, defenderet, vindicaret.»

18. UT NON PRO HIS MERITO CONTRA EOS PUGNARE DEBEAMUS. — Græca addunt: Quoniam non est bonum remanere ex eis virum unum, qui dimissi poterunt decipere civem terram, per tam speciosas feminas, qualis est Judith. Ecce verum dicunt, sed inest; ipsimet enim decepti, ab Hebræis per Judith cæsi fugatique fuere.

19. SEDENTEM IN CONOPEO. — ita vocatur correfina sursum in eodem acutum desinens, et inferius in rotundum expansa ad arcendum culices. Ita Lyranus; *κίονες* enim est culx, talesque cortine lectis castrensibus et portatilibus circumdari solent. Unde Græca habent Holofernem sedisse super lectum suum in conopeo. Itali et Galli vocant *Paiglitono*.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judith causam adventus sui Holoferni emouit, et victoriam pollicetur. Assyrii eam laudant a forma et sapientia: Holofernes ingentia ei præmia promittit.

1. Tunc Holofernes dixit ei: Equo animo esto, et noli pavere in corde tuo; quoniam ego nunquam noeni viro, qui voluit servire Nabuchodonosor regi. 2. Populus autem tuus, si non contempserit me, non levassem lanceam meam super eum. 3. Nunc autem dic mihi: Quia ex causa recessisti ab illis, et placuit tibi ut venires ad nos? 4. Et dixit illi Judith: Sume verba ancillæ tuæ, quoniam si secutus fueris verba ancillæ tuæ, perfectam rem faciet Dominus tecum. 5. Vivit enim Nabuchodonosor rex terræ, et vivit virtus ejus, quæ est in te, ad corruptionem omnium animarum errantium: quoniam non solum homines servant illi per te, sed et hestie agri ottemperant illi. 6. Numbetur enim animi tui industria universis gentibus, et indicatum est omni sæculo, quoniam tu solus bonus et potens es in omni regno ejus, et disciplina tua omnibus provinciis prædicatur. 7. Nec hoc latet, quod locutus est Achior; nec illud ignoratur, quod ei jussus venire. 8. Constat enim Deum nostrum sic peccatis offensum, ut mandaverit per Prophetas suos ad populum, quod tradat eum pro beo-

catis suis. 9. Et quoniam sciunt se offendisse Deum suum filii Israel, tremor tuus super ipsos est. 10. Insuper etiam fames invasit eos: et ab ariditate aquae jam inter mortuos computantur. 11. Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora sua, et bibant sanguinem eorum: 12. et Sancta Domini Dei sui, quae praecipit Deus non contingi, in frumento, vino et oleo, haec cogitaverunt impendere, et volunt consumere, quae nec manibus deberent contingere: ergo quoniam haec faciunt, certum est quod in perditionem dabuntur. 13. Quod ego ancilla tua cognoscens, fugi ab illis, et misit me Dominus haec ipsa nuntiare tibi. 14. Ego enim ancilla tua Deum colo, etiam nunc apud te: et exiit ancilla tua, et orabo Deum, 15. et dicet mihi quando eis reddat peccatum suum, et veniens nuntiabo tibi, ut ego adducam te per mediam Jerusalem, et habebis omnem populum Israel, sicut oves quibus non est pastor, et non latrabit vel unus canis contra te: 16. quoniam haec mihi dicta sunt per providentiam Dei. 17. Et quoniam iratus est illis Deus, haec ipsa missa sum nuntiare tibi. 18. Placuerunt autem omnia verba haec coram Holoferne, et coram pueris ejus, et mirabantur sapientiam ejus, et dicebant alter ad alterum: 19. Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, et in sensu verborum. 20. Et dixit ad illam Holoferne: Benefecit Deus, qui misit te ante populum, ut des illum tu in manibus nostris, 21. et quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus tuus, erit et Deus meus, et tu in domo Nabuchodonosor magna eris, et nomen tuum nominabitur in universa terra.

1. TUNC HOLOFERNES DIXIT EI: *EGO ANIMO ESTO.* — Animadvertit Holoferne Juditham timentem et paventem, tum quod femina solitudinis assuetata inter tot milia virorum armorum et hostium consistere, tum quod conscientia tanti facinoris ejus animam metu pulsabat, ne forte non succederet, sed res proderetur, et ipsa capillus periculum adiret. Est enim, Deo illam animante, spiritus ejus esset intrepidus, caro tamen erat infirma, ac partem mentis inferiorem infirmabat. Eo quid mirum? cum Christus fortissimus passionem aggressurus de se dixerit: « Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma; » *Math. xxvi, 41.*

NUNQUEAM NOCUI VIRO, — multo minus mulieri. Mentitur: nam, ut dictum est, cap. iii, civitates eorum qui se illi in servos offerebant, destruxit, lucosque exiit.

4. PERFECTAM REM FACIET DOMINUS TECUM, — scilicet perfectam Deum dabit victoriam, non tibi, ut tu putas, o Holoferne, sed mihi et Judeis de te. Et stratagemam bellicam, quo Judith Holofernem ambiguitate verborum ludit et illudit, itaque in fraudem et laqueum necis inducit. Nam, ut ait Poeta: « Dolus an virtus quis in hoste requirat? » Sic Apollo Delphicus illi Pyrrho, eum de victoria contra Romanos consulenti, dicens:

Aio te *Æacida* Romanos vincere posse.

Quod perperam sibi applicuit Pyrrhus; quasi ipse Romanos esset victurus, cum Apollo intellexerit de Romanis, quod ipsi vincerent Pyrrhum, uti re ipsa vicerunt.

5. VIVIT ENIM NABUCHODOSOR REX TERRE, ET VIT VIRTUS (robur, fortitudo) EJUS. — Jurat Judith per vitam et virtutem Nabuchodonosoris, sicut Joseph jurat per salutem Pharaonis, *Gen. xlii, 15.*

SED ET BESTIÆ AGRI (pua equi, cameli, boves, asini, oves, etc.) OBTEMPERANT EI.

6. INDICATUM EST OMNI SÆCULO, — presenti, id est toti mundo. Ita Græca.

QUONIAM TU SOLUS BONUS, — benignus et beneficus, juxta illud Christi, *Luca xxii, 25*: « Reges gentium dominantur eorum, et qui potestas eam habent super eos, benefici (Principes) vocantur. » Hinc Præsidum epitheton erat optimus, ut optime Felix, optime Feste. Vide dicta *Actorum* cap. *xix*, vers. 3.

Sensus ergo est, *q. d.* Tu solus es verus, magnusque princeps in regno Nabuchodonosoris, utpote benignus et liberalis æque ac potens, ideoque Nabuchodonosor sua omnia tibi commisit. Aliqui « bonus » exponunt fortis.

8. UT MANDAVERIT PER PROPHETAS SUOS. — Misit enim Deus Eliam, Eliseum, Isaiam, Osee, Jeremiam, ceterosque Prophetas, qui Israelis idola et scelera castigarent, eisque exodium per Assyrios, Chaldaeos aliosque hostes comminarentur et prædicerent.

10. FAMES INVASIT EOS, — quia ubi laboratur sibi, ibi et fames; cibis enim sine potu a sitiendi hæmectari et comedi nequit.

11. ET BIBANT SANGUINEM EORUM, — pro aqua, qua carent ad restringendam extremam sitim; sanguinis autem esus et potus erat Judeis a Deo veittus sub pena mortis, ut patet *Levit. xvii.*

12. ET SANCTA DOMINI (ea quæ Deo sanctificata, id est dicta et consecrata sunt) HÆC COGITAVERUNT IMPENDERE, — ad extremam sitim famemque suam levandam.

ERGO QUONIAM HÆC FACIUNT CERTUM EST QUOD IN PERDITIONEM DABUNTUR. — Certum est, si causas naturales et cursum rerum ordinarium spec-

tes: fames enim et sitis cogent eos ad interitum. Idem faciunt peccata eorum, quibus iram et vindictam Dei meruerunt, nisi quis sanctus iram Dei mitiget, uti ego eam meis precibus me mitigatam spero.

13. MISIT ME DOMINUS HÆC IPSA NUNTIARE TIBI. — Miserat enim Deus Judith ad Holofernem, ut hæc ejunctando gratiam ejus sibi conciliaret, qua habita eum incaute per primum dolorem occideret.

14 et 15. ET ORABO DEUM, ET DICET MIHI QUANDO EIS REDDAT PECCATUM SUUM, ET VENIENS ANNUNTIABO TIBI, ITA UT EGO ADDUCAM TE PER MEDIAM JERUSALEM, ET HABEBIS OMNEM POPULUM ISRAEL, SICUT OVES, QUIBUS NON EST PASTOR, ET NON LATRABIT VEL UNUS CANIS CONTRA TE. — Multi censent Judith hic non posse excusari a mendaciis. Verum excuso eam duplici modo et titulo. Prior est, quod ipsa loquitur secundum causas naturales, et communem naturæ cursum quo Judeis ad extrema redactis, et in offensam, iraque Dei constitutis, necessario erat perendum, nisi Deus supernaturali vel extraordinario quodam modo eis succurreret. Sic Eliseus Hazael roganti de salute Benadad regis egrotantis, respondit eum sanandum, sed tamen moriturum; quia scilicet quantum erat ex vi morbi, is non erat lethalis; quare ex eo sanandus erat, sed tamen moriturus, quia suffocandus ab Hazael, *IV Reg. viii, 10.*

Sic hic Judith asserit ab Holoferne perdendos Hebræos ob peccata sua, quia humanis viribus ejus manus evadere non poterant; erant tamen evasuri per preces Judith et sacerdotum, quibus opem Dei celestem posebant et impetrabant. Sensus ergo est, *q. d.* Hebræi, si causas naturales spectes, plane sunt perdendi, et a te subjungendi ob peccata sua. Quare ego orabo Deum pro hoc negotio, et si quidem velit omnino eos perdere, idque, ut solet, indicet mihi, velique ut idipsum tibi edicam, uti videtur futurum, si communem providentiæ Dei cursum spectes; ego idipsum ex mente Dei annuntiabo tibi, ita ut adducam te per mediam Jerusalem, totumque populum tibi subjiciam. Deo enim ita volenti et ordinanti me omnino parere oportet, etiam cum damno et interitu populi mei; si enim ipsa me velit quasi virga uti ad castigandum eum, ego ut virga ei in hæc castigatione subservire debeo et volo. Simili enim modo castigavit Deus Roboam et Judæos, creando per Ahiam Prophetam regem Jeroboam, eique tradendo regnum decem tribuum Israel. Sic Deus per Isaiam, cap. *xlv*, evocavit Cyrum ad castiganda crimina multarum gentium. Sic per Jeremiam evocavit Nabuchodonosor et Chaldaeos ad excidium Jerusalem; quod proinde Jeremias crebro et assidue Judeis comminatus est, adeoque suavit ut Nabuchodonosori obsidenti se dederent, ipsos enim ejus manus evadere non posse, eo quod hæc sit justa Dei voluntas et scelerum castigatio. Unde Nabuchodonosor, resciscens hæc Jeremias oracula, Jerusalem per 44

menses obsedit, donec eam caperet, qua capta, jussit Jeremiam benigne haberi, et ob hæc sua de se oracula, libertate donari, ut patet *Jerem. xxxix, 14*; imo Abulensis in lib. *IV Reg. cap. xxiv, Quæst. vii*, et *Isaie cap. v*, vers. 23, et cap. *x*, vers. 5, probabile esse censet Nabuchodonosorem, Salmasanarem, et similes ex Dei revelatione et jussu subjungisse Judæos, qua de re plura dixi *Proemio in Isaiam*, can. 36 et 37. Sic S. Lupus, Attilam Hunnorum regem Trecentam urbem (cujus ipse erat Episcopus) obsidentem, rogans quid esset et quid vellet, audtensque: « Ego sum Attila Rex Hunnorum flagellum Dei; veni ergo, inquit, Dei mei flagellum, illoque utere, ut Deus tibi concedit; itaque eum per mediam urbem deduxit, sed quasi oculis et mente captum, ut nulli incolarum noceret, uti ex vita S. Lupi aliusque recenset Baronius, tom. *vi*, anno Christi 431. Idem ergo Judith facere poterat Holoferne, imo debebat, si id ei Deus jussisset. Sed sciebat Judith Deum hoc sibi non jussurum, imo contrarium facturum, ut per hæc simulationem proderet Holofernem. Verum hoc ipsa ei indicare non voluit, nec debuit.

Posterior modus excusandi Juditha mendacio est, dicendo quod ipsa ambiguis verbis usa sit, quæ sibi Holofernes attribuebat, cum ea Judith sibi et Judeis ascribebat. At ergo: ORABO DEUM, ET DICET MIHI QUANDO EIS REDDAT PECCATUM SUUM, (si nimirum eos pro meritis, ut videtur, punire decrevit. Scio autem ex Dei revelatione, quod hoc tempore eos non puniret; sed hoc nunc mihi sciendum est, nec tibi indicare quoque, max tamen veniens nuntiabo tibi Dei voluntatem et decretum de differenda castigatione peccati iudeorum, et acceleranda castigatione tue tyrannidis, Judæos injuste invadentis; hoc enim nuntiabo tibi non verbo, sed facto, cum tibi lethale vulnus infligam, ait S. Augustinus) ET ADDUCAM TE (non vincentem et triumphantem, ut tu putas, sed victum, occisum et triumphatum, cum caput tuum truncatum adducam in Bethuliam, indeque per mediam Jerusalem, — cæteramque Judæam cum triumpho ad commune Judeorum gaudium circumducam.

ET HABEBIS OMNEM POPULUM ISRAELIS, SICUT OVES QUIBUS NON EST PASTOR, (cum te occiso Bethulenses nullo servato ordine, sine pastore et duce erumpunt, ut Assyrios persequantur ac castra diripiunt. Quare) TUNC NON LATRABIT VEL UNUS CANIS CONTRA TE, — quia canes non allatant mortuos (qualis tu eris), sed vivos. Sic ergo verba Judith, partim ironice, partim amphibologie, partim propheticæ accepta, carent mendacio, utrumque habent sensum. Ita Serarius, Sanchez, Salianus et alii.

Sic Agathocles Syracusas obsidens, comminans obsidens se postredie in urbe cœnatarum, verus, sed contra mentem suam fuit vates; nam erumpentibus civibus, in urbem inductus, in ea cœnavit non ut victor, sed ut victus et captivus. Hoc

est quod ait S. Augustinus, serm. 229 *De Temp.* qui est *De Judith*: « Non decuit pudicam mentiri; non intelligentibus dixit, actibus fecit quod promisit. »

Vers. 16. 16. QUONIAM HÆC MIHI DICTA SUNT PER PROVIDENTIAM DEI. — Hæc ergo rexit et direxit Judith, ut diceret et faceret omnia quæ dixit et fecit. Quare ipsa non est mentita: Deus enim mentiri nequit.

Vers. 19. 19. NON EST TALIS MULIER SUPER TERRAM. — Audi S. Augustinum, serm. 229 jam citato: « Dum regi alto sermone imaginariis verbis blanditur

bellator, animus lascivia solvitur in amore armorum, torpent vires innumerabiles millium luxu regifico, nuptiarum pompa nullo nubente constructur, cuncti ebriolate solvantur. Non delicta matrona pugnavit, sed sopor tibi, quicquam preparavit. »

21. SI FECERIT MIHI HOC DEUS TVUS (ut mihi subiugent Jerusalem et Judeos), ERIT ET DEUS MEVS. — *q. d.* Fiam proselytus et Judeus, colamque Deum verum Israelis. Ecce quam potens et efficax fuit peroratio Judith coram Holoferne.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Holofernessit Judith per quadrimum vacare sibi, orationi, et jejuniis, ac nocte egredi quoties velit; tandem quarto vespere Holofernes cum Judith convivat, ac ejus amore se inebriat.

4. Tunc jussit eam introire tibi repositi erant thesauri ejus, et jussit illic manere eam, et constituit quid daretur illi de convivio suo. 2. Cui respondit Judith, et dixit: Nunc non potero manducare ex his quæ mihi præcipis tribui, ne veniat super me offensio: ex his autem, quæ mihi detuli, manducabo. 3. Cui Holofernes ait: Si defecerint tibi ista quæ tecum detulisti, quid faciemus tibi? 4. Et dixit Judith: Vivit anima tua, Domine meus, quoniam non expendet omnia hæc ancilla tua, donec faciat Deus in manu mea hæc quæ cogitavi. Et induxerunt illam servi ejus in tabernaculum quod præceperat. 5. Et petiit, dum introiret, ut daretur ei copia nocte, et ante lucem egrediendi foras ad orationem, et deprecandi Dominum. 6. Et præcepit cubiculariis suis, ut sicut placeret illi, exiret et introiret ad adorandum Deum suum, per triduum: 7. et exhibat noctibus in vallem Bethulia, et baptizabat se in fonte aquæ. 8. Et ut ascendebat, orabat Dominum Deum Israel, ut dirigeret viam ejus ad liberationem populi sui. 9. Et introiens, munda manebat in tabernaculo, usque dum acciperet escam suam in vespere. 10. Et factum est, in quarto die Holofernes fecit cenam servis suis, et dixit ad Vagao eunuchum suum: Vade, et vade Hebræam illam, ut sponte consentiat habitare mecum. 11. Fædum est enim apud Assyrios, si femina irrideat virum, agendo ut immunis ab eo transeat. 12. Tunc introivit Vagao ad Judith, et dixit: Non vereatur bona puella introire ad Dominum meum, ut honorificetur ante faciem ejus, ut manducet cum eo, et bibat vinum in jucunditate. 13. Cui Judith respondit: Quæ ego sum, ut contraham Domino meo? 14. Omne quod erit ante oculos ejus bonum et optimum faciam. Quidquid autem illi placuerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vite meæ. 15. Et surrexit, et ornavit se vestimento suo, et ingressa stetit ante faciem ejus. 16. Cor autem Holofernis concussus est: erat enim ardens in concupiscentia ejus. 17. Et dixit ad eam Holofernes: Bibe nunc, et accumbe in jucunditate, quoniam invenisti gratiam coram me. 18. Et ait Judith: Bibam, Domine, quoniam magnificata est anima mea hodie præ omnibus diebus meis. 19. Et accepit, et manducavit, et bibit coram ipso, ea quæ paraverat illi ancilla ejus. 20. Et juvenatibus factus est Holofernes ad eam, bibitque vinum multum nimis, quantum nunquam biberat in vita sua.

2. NE VENIAT SUPER ME OFFENSIO. — Græce *scandalum*, *q. d.* Ne, si comedam cibos Gentilium Ju-

deis vitulos, Deum offendam; itaque penam acquiram et scandalum, id est regulam et impedi-

mentum, ut Deus per me non efficiat id quod ad commune bonum facere decrevit.

5. ET PETIIT, DUM INTROIRET, UT DARETUR EI COPIA NOCTE, ET ANTE LUCEM (quando vellet), EGREDIENDI FORAS AD ORATIONEM. — Petiit id Judith, tum ut oratione et jejuniis prepararet et armaret se ad heroicam fortitudinem aggrediendi tantum facinus, quod mente destinaret: tum ut animos, modosque, et rationes illud exsequendi a Deo hauriret; tum denique ut peracto facinore libere sibi daretur regressus in Bethuliam, eo quod custodes cogitarent eam more solito egredi ad orationem.

7. ET BAPTIZABAT SE (abluebat manus et pedes) IN FONTE AQVE. — Mos erat Judæis ante orationem ablucere manus, pedes et quandoque totum corpus, tum ut puro corpore et animo ad Deum accederent; puritas enim corporis admonebat eos puritatis animi. Idem faciebant olim Christiani, ut dixi I *Tim.* II, 8, ad illa: « Levantes puras manus, » tum, ut si quid immundi tetigissent et irregularitatem legalem contraxissent, ab illa se per lotionem expiant.

Porro fons hic juxta Bethuliam etiamnum existat, et a peregrinis visitur, teste Adrichomio in Bethulia.

9. USQUE DUM ACCIPERET ESCAM SUAM IN VESPERE. — Jejunabat ergo Judith a mane in vespere; vespere sumebat cibum, ac post eum nocte egrediendur ad orationem in ea pernoctans. His armis se ad heroicum suum opus obarmavit. Audi S. Ambrosium, lib. *De viduis*: « Quid sobrietatem loquar? Temperantia enim virtus est feminarum. Inebriatis vino viris, et somno sepullis abstulit vidua gladium, exeruit manum, bellatoris abscondit caput, per medias hostium acies intemerata processit. Advertisit igitur quantum mulieribus nocere possit ebrietas, quando viros vina sic solvant, ut vincantur a feminis? Esto igitur vidua temperans, casta primum a vino, ut casta possis esse ab adultero: nequaquam te ille tentabit, si vina non tentent. Nam si Judith bibisset, dormisset cum adultero. Sed quia non bibit, haud difficile ebrios exercitus unius sobrietas, et vincere potuit et eludere. »

10. DIXIT AD VAGAO EUNUCHUM SUUM. — Vagao sive Bagao non tam est nomen proprium, ut vult Serarius, quam commune Persis significans Eunuchum. Unde Pagninus in *Nominibus Hebræicis*, Vagao, inquit, idem est quod interior vel intimus, scilicet eunuchus sive cubicularius; *ghava* enim Chaldæis est interior vel intestinum, vel Vagao idem est quod elatus sive elevatus a radice, *tnl gaa*, id est elevare. Eunuchi enim erant primi in aula apud reges, imo eorum cubicularii et secretorum conscii, ac lenocinii amastarum administri; eorum enim libidini lenocinantes speciosas feminas eis adducebant, ut fecit hic Vagao.

Id ita esse docet Plinius, lib. XIII, cap. IV, v. 1

ait spadones apud Persas vocari Bagou. Et Ovidius, lib. II *Ana. Eleg.*:

Quem penes est Dominam servandi cura Bagou,
Dum perago tecum pauca, sed apta, vasa.

Et Esther cap. II, vers. 3. Egeus (sive Vagao) fuit eunuchus Assueri regis, præfectus gynæceo. Sic, teste Curtio, lib. X, nequissimus Alexandri magni eunuchus fuit Bagoas, qui falsis criminationibus Orsinem Persarum satrapam Alexandro interficiendum dedit. Fuit quoque Bagoas Herodis eunuchus. Porro errat Severus Sulpitius, qui Judithæ historiam refert ad tempora Artaxerxis Ochi, eo quod ipse habuerit eunuchum nomine Bagao.

11. FÆDUM EST ENIM APUD ASSYRIOS, SI FEMINA IRRIDeat VIRUM, AGENDO UT IMMUNIS AB EO TRANSEAT. — Vide hic corruptissimos et impurissimos Assyriorum et Persarum mores, quibus libido adeo erat honesta, ut per omnes feminas grassaretur, adeo ut apud eos fædum haberetur aliquam intactam relinquere. O tempora! Audi Ammianum Marcellum lib. XIII *de Persis*: « Effusus, inquit, plerique soliti solvi in Venerem, ægreque contenti multitudine pellicum puerilium stuprorum expertes pro opibus quisque adsidescere matrimonium plura, vel pauca. Unde apud eos per libidines varias charitas dispersa torpescit. » Idem tradit Strabo, lib. XV ad finem, et Cicero, actione V in *Verrem*. Audi scelera magis fæda. Theodoros, *Question. XXIV in Levit.*: « Persæ, ait, in hunc usque diem non sororibus solum, sed etiam matribus ac filiabus, nuptiarum lege permiscetur. » Idem de Medis, Indis et Æthiopiis tradit S. Hieronymus, lib. II *Contra Jovin.* Unde Euripides in Andromede:

Tale, ait, est omne barbarorum genus;
Pater cum filia, filias cum matre
Miscetur, soror cum fratre.

Mirum ergo non est quod Persæ plures habuerint uxores, ideoque Judith Holoferni hanc formosi conjugii escam objecerit, quia eum ut piscem hamo suo caperet et necaret.

14. QUIDQUID AUTEM ILLI PLACUERIT (intellige, si sit licitum, nec a Deo meo vitium) HOC MIHI ERIT OPTIMUM, — ut si me velit uxorem, non abnuam eum maritum, quem principem tantum esse scio, ut ex ejus thalamo evehenda sim in Ducissam et Principissam; dat spem conjugii, ut sui amantem fallat, et quasi hostem populi sui occidat (1).

18. BIBAM, DOMINE, — ex vino non tuo, sed meo, quod mecum ex Bethulia hinc de causa tuli, ne

(1) Judith, pro more Orientis, blandisimo et demisso verborum obsequio respondet, invitationem ad mensam eum Holoferne sedendi unice intendens. Ceterum ejusmodi sponsiones striete non sunt accipiendæ, continentque semper occultum quemdam sensum et conditionem. « Omne, inquit, quod est ante oculos ejus bonum et optimum faciam, » scilicet ut permisisset officium meum, pudicitia, religio.

vino ciboque Gentilium pollueret. Unde sequitur: **MANDUCAVI ET BIBIT CORAM IPSO EA QUE PARAVERAT ILLI ANCILLA EJUS.** — Unde videtur Judith in alia mensa accubuisse, quæ vicina esset mensæ Holofernis, ita ut coram ipso manducaret et biberet; non enim decubat ipsam in mensa tantæ principis cum eo accumbens. Unde Græca habent: *Et accessit ancilla ejus, et stravit et ante Holofernem humi pelles, quos acciperet a Bagoa, ad quotidianam usum suum, ut manducaret, accubens super eas.* Sic etiam nonnullæ gentes, ac nuper Mulcasses rex Tümetanus coram Carolo V, humi sedens, prandebat. Bibit ergo coram Holoferne Judith, ut omnem odium et odii suspicionem Holoferni eximeret, utque cum ad largius bibendum provocaret, itaque ex potu somno consopitum trucidaret, atque ut ex vino spiritus et animos, viresque hauriret ad aggrediendum tam arduum facinus. Erat enim jejuna, et ex jejuniis debilis et languida.

BIBITQUE VINUM MULTUM NIMIS, QUANTUM NUMQUAM BIBERAT IN VITA SUA. — Græce, *ex quo natus erat.* Dei providentia id factum, ut sopitus vino Judith non tangeret, sed illa sobria et casta manens eum perimeret. Vide hic quam gaudiis vicina sint tristitia, quamque convivia et erapula in

funus mortemque desinant, ac « **Extrema gaudii luctus occupet.** » En tibi Holofernes delicis adpatus, vino immersus, musicorum harmonia exultans, amoribus ebrius, mox a Judith truncatur, et ad inferos, ubi suam crapulam æterna sili in flammis perennantibus digerat, detruditur. Audi S. Ambrosium, lib. *De Elia et jejuniis*: « **Bibebant vinum in ebrietate potentes, qui Holoferni principi militie regis Assyriorum se tradere gestiebant; sed non bibebat femina Judith jejunans omnibus diebus viduitatis suæ, præter festorum dierum solemnitates. His armis munita processit, et omnem Assyriorum circumvenit exercitum. Sobrii vigore consilii abstulit Holofernis caput, servavit pudicitiam, victoriam reportavit. Hæc enim succincta jejuniis, in castris prætebat alienis: ille vino sepultus jacebat ut letum vulneris sentire non posset. Itaque unius mulieris jejunium, innumeros stravit exercitus Assyriorum.** »

Præclare S. Basilius, homilia 14 *De ebrietate*: « **Ebrietas, ait, demon est voluntarius ex voluptate animabus nostris inditus. Ebrietas malitiam mater est, virtutis inimica, fortem virum reddit ignavam, ex temperato facit lascivum, justitiam ignorat, prudentiam exstinguit.** »

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judith orans capite truncat Holofernem, caput in Bethuliam deferat. Quare Ozias princeps, Achior, caterique omnes Deum glorificant, et Judithæ hymnum canunt.

1. Ut autem sero factum est, festinauerunt servi illius ad hospitia sua, et conclusit Vagao ostia cubiculi, et abiit. 2. Erant autem omnes fatigati a vino: 3. eratque Judith sola in cubiculo. 4. Porro Holofernes jacebat in lecto, nimia ebrietate sopitus. 5. Dixitque Judith puellæ suæ, ut staret foris ante cubiculum, et observaret. 6. Stetitque Judith ante lectum, orans cum lacrymis, et labiorum motu in silentio, 7. dicens: Confirma me, Domine Deus Israel, et respice in hac hora ad opera manuum mearum, ut, sicut promisisti, Jerusalem civitatem tuam erigas: et hoc quod credens per te posse fieri cogitavi, perficiam. 8. Et cum hæc dixisset, accessit ad columnam quæ erat ad caput lectuli ejus, et pugionem ejus, qui in ea ligatus pendebat, exolvit. 9. Cumque evaginasset illum, apprehendit comam capitis ejus, et ait: Confirma me, Domine Deus, in hac hora. 10. Et percussit bis in cervicem ejus, et abscidit caput ejus, et abstulit conopeum ejus a columnis, et evoluit corpus ejus truncatum. 11. Et post pusillum exivit, et tradidit caput Holofernis ancillæ suæ, et jussit ut mitteret illud in peram suam. 12. Et exierunt duæ, secundum consuetudinem suam, quasi ad orationem, et transierunt castra, et gyrantes vallem, venerunt ad portam civitatis. 13. Et dixit Judith a longe custodibus murorum: Aperite portas, quoniam nobiscum est Deus, qui fecit virtutem in Israel. 14. Et factum est, cum audissent viri vocem ejus, vocaverunt presbyteros civitatis. 15. Et concurrerunt ad eam omnes, a minimo usque ad maximum: quoniam sperabant eam jam non esse venturam. 16. Et accedentes luminaria congesserunt circa eam universi: Illa autem ascendens in eminentiorem locum, jussit fieri silentium. Cumque omnes tacuis-

sent, 17. dixit Judith: Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deseruit sperantes in se; 18. et in me ancilla sua adimplevit misericordiam suam, quam promisit domui Israel: et interfecit in manu mea hostem populi sui hæc nocte. 19. Et profertens de pœra caput Holofernis, ostendit illis, dicens: Ecce caput Holofernis principis militiæ Assyriorum, et ecce conopeum illius, in quo recumbebat in ebrietate sua, ubi per manum femine percussit illum Dominus Deus noster. 20. Vivit autem ipse Dominus, quoniam custodivit me Angelus ejus, et hinc euntem, et ibi commorantem, et inde huc revertentem, et non permisit me Dominus ancillam suam coinquinari, sed sine pollutione peccati revocavit me vobis, gaudentem in victoria sua, in evasione mea, et in liberatione vestra. 21. Confitemini illi omnes, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus. 22. Universi autem adorantes Dominum, dixerunt ad eam: Benedixit te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilum redegit inimicos nostros. 23. Porro Ozias princeps populi Israel, dixit ad eam: Benedicta es tu filia a Domino Deo excelso, præ omnibus mulieribus super terram. 24. Benedictus Dominus, qui creavit caelum et terram, qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorum nostrorum: 25. quia hodie nomen tuum ita magnificavit, ut non recedat laus tua de ore hominum; qui memores fuerint virtutis Domini in æternum, pro quibus non pepercisti animæ tuæ, propter angustias et tribulationem generis tui, sed subvenisti ruinæ ante conspectum Dei nostri. 26. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat. 27. Porro Achior vocatus venit, et dixit ei Judith: Deus Israel, cui tu testimonium dedisti, quod ulciscatur se de inimicis suis, ipse caput omnium incredulorum incidit hæc nocte in manu mea. 28. Et ut probes quia ita est, ecce caput Holofernis, qui in contemptu superbiæ suæ Deum Israel contempsit, et tibi interitum minabatur, dicens: Cum captus fuerit populus Israel, gladio perforari præcipiam latera tua. 29. Videns autem Achior caput Holofernis, angustiatum præ pavore, cecidit in faciem suam super terram, et æstuavit anima ejus. 30. Postea vero quam resumpto spiritu recreatus est, proccidit ad pedes ejus, et adoravit eam, et dixit: 31. Benedicta tu a Deo tuo in omni tabernaculo Jacob, quoniam in omni gente, quæ audivit nomen tuum, magnificabitur super te Deus Israel.

1. **FESTINAVERUNT SERVI ILLIUS AD HOSPITIA SUA,** — ne ebrii et gressu vacillantes visi a populo iriderentur, sed domi in lecto dormientes vinum crapulamque digererent. « **Erant enim omnes fatigati a vino,** » vers. 3; Vatablus, *eo quod omnes defessi essent longa computatione.* Egredere hoc Dei providentia, ut omnes vino consopiti abirent, et somnum captarent, ne quis vigilaret et audiret id quod Judith machinabatur. Vide hic prorsum quam gula et crapula sit improvida, faciatque ut omnes sopiantur, ita ut nemo vigillum ante fores Holofernis (uti fieri solet) exubet.

5. **DIXITQUE JUDITH PUELLÆ SUÆ, UT STARET FORIS ANTE CUBICULUM, ET OBSERVARET.** — ne quis propius ad cubiculum accederet, et audiret ea quæ ipsa in cubiculo, mactando Holofernem, agebat. Græca uberius habent: *Et dixit Judith servæ suæ stare extra cubiculum ipsius, et observare exitum ejus, sicut quotidie. Exire enim dixit ad orationem suam. Et Bagoa locuta est juxta verba hæc. Et abiierunt omnes a facie Domini sui, et nemo remansit in cubiculo a parvo usque ad magnum.*

6. **ORANS CUM LACRYMIS.** — Rem enim inauditam plenam periculo, ac vires animosque femine superantem aggrediebatur: quare a Deo robur et

audaciam lacrymans posebat, dicens: « **Confirma me, Domine Deus.** » Græca plenus habent: *Domine Deus omnis virtutis, respice in hora hæc super opera manuum mearum in exaltationem Jerusalem; quoniam nunc tempus suscipere hereditatem tuam, et facere studium meum in quassationem hostium, qui insurrexerunt nobis.*

8. **ET PUGIONEM EJUS.** — Græce: *Et acinacem ejus, hoc est gladium Persicum, brevem et recurvum, quales nunc sunt gladii Turcarum, vulgo simitarræ vocantur.* Hinc liquet Holofernem fuisse Persam, ut tradit Cadrenus.

9. **APPREHENDIT COMAM CAPITIS EJUS,** — ut certius fortiusque eum feriret, ne ipse aliqua corporis agitatione et motu, qui in somnis dormientibus obvenit, lectum declinaret aut infringeret: manu ergo sinistra tenuit comam, ut caput retineret immotum ad lectum vibrantis dextera recipiendum. Porro Persas prolixam comam alere solitos docet Xenophon lib. 1 *Cyropædici*, et Herodotus lib. 1, ubi Persas vocat *κάρηται*, id est, crinitos et comatos.

10. **ET PERCUSSIT BIS IN CERVICEM EJUS,** — id punctum, sed cesim, ut caput jacentis, et stertentis amputaret: quare totis conis

actuam in collum Holofernis impexit, ac secundo ictu caput ab humeris rescivit (1). Unde Græci habent: *Et percussit in cervicem ejus bis in fortitudine sua*. Mirum est S. Augustinum *serm.* 228, pro « bis » legere « ter. » Simili modo Attila rex Hunnorum superbissimus, qui se nominabat flagellum Dei, et in aciem educebat septingenta armatorum milia, adeoque Theodosium imperatorem sibi triontum pendere cogebat, ac spe totius orbis imperium devorabat, a Deo superbus humiliante per feminam occisus est. Audi Baronium anno Christi 454: « Hoc anno Æthio adhuc vivente, Attila, inquit Marcellianus, Æthii hortatu, noctu mulieris manu cultro confoditur. » Ita terror orbis, qui viros omnes despiciebat, femine unius manu occidit. Sic et Abimelech rex, vel potius tyrannus Sichimorum, interfectus est a femina, quæ fragmine mole ei cerebrum comminuit, *Judic.* ix, 53.

ET ABSCEdit CAPUT EJUS, — ut illud secum deferret, et in trophæum muris Bethulie affigeret, itaque metu Assyrios percelleret, et in fugam compelleret, ut reipsa configit: ita Judith sobria ebrium, casta incestam, fidelis infidelem, justa inustum, humilis superbum, pia impium truncavit; imo verius sobrietas ebrietatem, castitas libidinem, fides perfidiam, justitia injustitiam, humilitas superbiam, pietas impietatem mactavit. Ita S. Fulgentius, *epist.* 2 *De statu viduali*: « Denique, cum Holofernes innumero Bethuliam obsidisset exercitu, et omnis Israelitarum virtus perturbata languesset, egreditur castitas oppugnatura lasciviam, et ad interitum superbie humilitas sancta procedit. Ille pugnabat armis, ista jejunis; ille ebrietate, ista oratione. Igitur quod omnis Israelitarum populus facere non potuit, sancta vidua castitatis virtute perfecit. Obtruncavit una mulier tanti agminis ducem, et insperatam Dei populo reddidit libertatem. »

Audi S. Ambrosium *lib. III Offic.* cap. xiii: *Primus triumphus ejus fuit, quod integrum pudorem de tabernaculo hostis revexit. Secundus, quod femina de vino reportavit victoriam, fugavit populos consilio suo. Horruerunt Persæ audaciam ejus. Uti que (quod in illis Pythagoreis duobus mirantur), non expavit mortis periculum; sed nec pudor, quod est gravius bonis feminis: non unius ictum carnificis, sed nec totius exercitus tela frepidavit. Stetit inter cuneos bellatorum femina,*

(1) Grave nimium quibusdam videtur quod Judith Holofernem ebrium interfecerit. Sed longe aliter sentit, si advertere velit: *primo*, peccatores istiusmodi omnes posse omni momento justissime a Deo sempiternis additæ supplicis; *secundo*, cum justum bellum divinitus legibus consentaneum est, licere necare, ubi et quando esse offert occasio, necare, tumque quisque necat, divinas justitias ministrum esse; *tertio*, quod hostis ille vel ebrietas vel alio peccato astrictus moriatur, et sic in æterna gehenna tormenta miser absit, hoc ad ipsius, non ad ejus qui eum dum interficit, jure suo vitæ, culpam pertinere.

inter victricia arma, secura mortis. Quantum ad molem spectat periculi, mortura processit: quantum ad fidem, dimittebatur. Honestatem igitur secuta est Judith, et dum eam insequitur, utilitatem etiam invenit. » Causas honestatis, sive virtutis multiplicis in Judith subiecit, dicens: « Honestatis enim fuit prohibere ne populus Dei profanis se dederet, ne ritus patrios et sacramenta proderet, ne sacras virgines, viduas graves, pudicas matronas barbarice subiceret impuritatis, ne obsidionem deditioem solveret. Honestatis fuit se malle pro omnibus periclitari, ut omnes eximeret periculo. Quanta honestatis auctoritas, ut consilium de summis rebus femina sibi vindicaret, nec principibus populi committeret! Quanta honestatis auctoritas, ut Deum adiutorem presumeret! quanta gratia, ut inveniret! »

Tropologicæ tuus Holofernes est gula, superbia, luxuria, avaritia, ira, aecidia. Hanc generose superba et macta, ac tuum Holofernem mactasti.

Allegoricæ Holofernes typus est Diaboli, cujus caput vera Judith, id est B. Virgo contrivit juxta oraculum a Deo editum, *Genes.* iii. Judith Holofernem terrorem Orientis singulari certamine, quasi in duello, suo ipsius acinace sine vulnere velut ludibunda cecidit, et quod magis fuit arduum, pudicitiam et mediis impudicorum castris intactam, et optimis spoliis triumphantem reduxit. At B. Virgo innumeras diemnum phalanges duello singulari prostravit, et in dies prostravit, et castitatis triumphum non tantum in se, sed in omnibus virginibus castisque sui asselle celebravit et celebrat: imo, quod omnia virga naturæ superat, Virgo simul est, et Mater Dei; ac una trino cognomine gaudet:

Una Dei pariter illa, sponsa, parens.

Judithæ acclamarunt Assyrii: « Non est talis mulier super terram. » Et: « Nomen tuum memorabitur in universa terra. » B. Virgini quotidie in ejus hymnis acclamat Ecclesia: « Beatum te dicent omnes generationes. » Judith forma fuit admirabili, ut ad eam omnes obstupescerent. B. Virgini accinit Ecclesia: « Diffusa est gratia in labiis tuis, speciosa et suavitas facta es in deliciis tuis, sancta Dei genitrix; » imo Christus ipse in *Cant.*: « Tota pulchra es, amica mea, formosa mea, columba mea. » Porro Judithæ pulchritudo Holofernem excitavit ad luxuriam: at B. Virgini formam intuentes excitabat ad castitatem. Audi S. Ambrosium *lib. De institutione virginum*, cap. vii: « Cujus (inquit loquens de Virgine) tanta erat gratia, ut non solum in se virginitalis gradum servaret, sed etiam his quos viseret integritatis insigne conferret. Visitavit Joannem Baptistam, nec immerito mansit integer corpore, quem in tribus mensibus unguento Domini mater excoxit. » Ita S. Ambrosius et S. Thomas *III Sententiarum*, dist. III, *Quest.* II, ad 4: « Pulchritudo, inquit, B. Virgini

intuentes ad castitatem excitabat. » Idem enim docet Glossa, *sermone De Conceptione beate Virginis*, quod quidem ex peculiari Dei dono concessum est.

Juditham timuerunt et fugerunt Assyrii: B. Virginem timeant omnes demones et impii. Unde S. Bernardus citatus a S. Bonaventura in *Speculo B. Virginis*, cap. ix: « Non sie, inquit, timeant hostes visibiles quasi cælorum aciem copiosam, sicut aeræ potestates Mariæ vocabulum, patricium et exemplum: fluunt et pereunt sicut cera a facie ignis, ubiqueque inveniunt crebram hujus nominis recordationem, devotam invocationem, sollicitam imitationem. »

Juditha clausa in oratorio Deum suis jejunis, ciliciis, precibus, lacrymis Israeli conciliavit: Beata Virgo clausa in cubiculo, ac jejunis et gemilibus inenarrabilibus obsecrans Deum pro mundi reconciliatione, meruit Angelum pacis parnythum expere, qui eam hujus pacis mediatorum per Verbi in ea incarnationem annuntiare. Judithæ victrici acclamavit populus: « Tu gloria Jerusalem, tu laetitia Israel, tu honorificentia populi nostri; quia fecisti viriliter, et confortatum est cor tuum. » Idem et longe majora B. Virgini accinuit Patres, Doctores et omnes Orthodoxi.

ET ABSCEdit CAPUT EJUS, — una eum capite, ut ex eo qui norant Holofernem, agnoscerent caput illud esse illius, non colonis, vel mancipii cujuspiam; simul ut conopeum tot geminis intextum victoria tante esset spoliū simul et trophæum.

ET EVOLVIT CORPUS TRUNCUM. — Græce: *et revolvit corpus ejus e lecto*, scilicet in pavimento. Unde postea veniens Vago, vidit corpus suum in suo sanguine cruentum et saniosum jacere in terra. Fecit id Judith, ut Hebræis ex urbe erumpentibus Assyrii confugientes ad Holofernem eum in terra truncum videntes, metu obstupescerent, et obri-gescerent, ut arma capere et Hebræis resistere non auderent.

11. ET POST PESSILUM EXIIVIT, — quia paulisper consedit ad respirandum: omnes enim vires et spiritus exuerat in crassa Holofernis cervice truncanda; sed et metus periculi, ne factus innotesceret, spiritum ei intercluserat, ut eum sendendo et respirando recolligere opus foret. Simul id fecit, ut si cui quorvis vesti suæ adhaesisset, illud abstergeret; ac præsertim, ut statim Deo pro hoste tam feliciter cæso summam ageret gratias.

13. QUONIAM SPERABANT (id est timebant). Sic Poeta ait:

Et sperate (id est, time) deos memores fandi atque nefandi.

EAM NON ESSE VENTURAM, — sed captivam ab Assyriis delinere. Insolito ergo nuntio reditus Judith, excitati omnes concurrerunt; tum ut eam, de qua desperaverant, viderent; tum ut ab ea audirent quid ab ea gestum foret, quidvis spei obsessis et ad extrema deductis affligeret.

20. VIVIT AUTEM IPSE DOMINUS (id est juro per vitam Dei), QUONIAM CUSTODIVIT ME ANGELUS EJUS ET HINC RENTEM, ET ILLI COMORANTEM, ET INDE HUC REVERTENTEM, ET NON PERMISSIT ME DOMINUS ANGELLAM SUAM COINQUARI. — Jurat Judith se per Angelum custoditam ab omni Assyriorum petulantia et libidine; quia hoc Hebræis incredibile videbatur, ut femina tam speciosa tam impudicorum manus evaderet. Et certe humanitas id erat impossibile: Deo autem et Angelis id fuit possibile et facile. Scivit Judith Angelum sibi tutelarem affuisse, sive quod eum aspectabilis forma viderit; sive quod inspirationes ejus assidue audierit, quibus sentiebat se admoneri et dirigi per omnia, ut sciret quid qualibet hora et loco sibi agendum foret et dicendum; sive quod alia præsentia et directionis suæ signa Angelus ei dederit, ut tam heroicum factum animose aggredere-tur, nec de felici ejus successu dubitaret. S. Angelus visibiliter apparebat, dirigebatur S. Cæciliam cum S. Valeriano sponso ad castitatem et martyrium, æque ac S. Julianum, et Basiliam, S. Franciscum Romanum, similesque eximios sanctos, præsertim virginis.

Porro Serarius, Saliarius et alii censent hunc Angelum fuisse unum e primis et prioribus, propter negotii magnitudinem, in quo totius populi et Ecclesie Dei salus vertebarat. Unde nonnulli putant eum fuisse S. Michaellem. Hic enim olim erat protector Synagoge, sicut nunc Ecclesie alii opinantur fuisse sanctum Gabrielem, qui sicut a fortitudine nomen habet (Gabriel enim hebraice idem est quod fortitudo Dei), sic operibus Heroem et Heroinarum generosis et fortibus (quale erat hoc Judith) adest et præest, ut patet *Daniel.* x, 20, ut ipse ait: « Nunc revertar ut prælior (pro Hebræis) adversum Principem Persarum. » Hinc Gabriel fuit nuntius incarnationis Verbi (quod divinae potentie et fortitudinis opus fuit maximum), ideoque custos B. Virginis Deiparæ. Audi beatum Petrum Damianum *serm.* i. *De Nativitate B. Virginis*, ubi per thronum Salomonis duobus leonibus stipatum, mystice accipiens B. Virginem: « Duo leones, ait, sunt Gabriel Archangelus, et Joannes Evangelista, quorum alii dexterae Virginis, alter sinistræ custos deputatus est. Gabriel enim mentem, Joannes carnem pervigili sollicitudine servaverunt. » Lenæa pariter fuit hic Judith Holofernem laetans: leo ergo illi natus est Gabriel, qui fortissime et castitatem ejus tutaretur, et dextram ejus in cæde tyranni roboraret.

Alii hoc decus victorie Judith assignant sancto Raphaeli. Hic enim est præses sanctitatis ac dux viarum et viatorum æque ac castitatis tutor, ut dixi in Tobia. Ipse ergo Juditham castam, sanam et sanctam duxerit et reduxerit. Porro quod Angeli sanctis et castis heroica destinantur adsint et præsent, patet ex illis que annotavi *Exodi* cap. XIII, vers. 20 et seq. et *Danielis* cap. x, vers. 20. 21. CONFITERINI ILLI OMNES. — Vide hic modes. Vers. 21.

fiam, gratitudinem, constantiam et pietatem Judithæ, qua totum deus suæ fortitudinis et victoriæ, non sibi, sed Deo adscribit. Porro solebant Hebræi, accepto aliquo insigni beneficio in gratiarum actionem concludere psalium centesimum decimum septimum. « Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus, » ut nos concinimus: « Te Deum laudamus. »

23. PORRO OZIAS PRINCEPS POPULI ISRAEL DIXIT AD EAM: BENEDICTA ES TU FILIA A DOMINO DEO EXCELSO PRÆ OMNIBUS MULIERIBUS SUPER TERRAM. — Huc alludit Gabriel Archangelus salutans B. Virginem: « Ave, gratia plena, benedicta tu in mulieribus. » Judith enim fuit umbra et typus B. Virginis; unde sequitur:

23. QUIA HODIE NOMEN TUUM ITA MAGNIFICAVIT, UT NON RECEDAT LAUS TUA (Græce est spes tua, id est memoria et laus spæ tuæ, qua sperans in Deum, tantam victoriam Israeli peperisti) DE ORE HOMINUM. — Tale prorsus est nomen Beate Mariæ, de quo Beatus Petrus Chrysologus, *Serm. 146*: « Nomen hoc, inquit, prophetiæ germanum est, hoc renascentibus salutare, hoc virtutis insigne, hoc pudicitie decus, hoc indicium castitatis, hoc Dei sacrificium, hoc hospitalitatis virtus, hoc collegium sanctitatis: merito ergo matris Christi nomen hoc est maternum. » Hæc Chrysologus. Melitiodorus, orat. in *hypapanthem*: « Tuum, inquit, Dei genitrix, nomen divinis benedictionibus et gratis omni ex parte referunt. » El S. Bernardus, hom. 2. *super missus est*: « Si insurgant, inquit, venti tentationum: si incurras scopulos tribulationum,

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judith jubet caput Holofernis et maris suspendi; Achior ad Judaismum convertitur: irrumpunt Hebræi in Assyrios; illi cæde Holofernis consternantur, et magno clamore complorant.

1. Dixit autem Judith ad omnem populum: Audite me, fratres, suspendite caput hoc super muros nostros; 2. et erit, cum exierit sol, accipiat unusquisque arma sua, et exite cum impetu, non ut descendatis deorsum, sed quasi impetum facientes. 3. Tunc exploratores necesse erit ut fugiant ad principem suum excitandum ad pugnam. 4. Cumque duces eorum ecurrerint ad tabernaculum Holofernis, et invenerint eum truncum in suo sanguine volutatum, decidet super eos timor. 5. Cumque cognoveritis fugere eos, ite post illos securi, quoniam Dominus conteret eos sub pedibus vestris. 6. Tunc Achior videns virtutem quam fecit Deus Israel, relicto gentilitatis ritu, credidit Deo, et circumcidit carnem præputii sui, et apposuit eum ad populum Israel, et omnis successio generis ejus usque in hodiernum diem. 7. Mox autem, ut ortus est dies, suspenderunt super muros caput Holofernis, accepitque unusquisque vir arma sua, et egressi sunt cum grandi strepitu et ululatu. 8. Quod videntes exploratores, ad tabernaculum Holofernis ecurrerunt. 9. Porro hi qui in tabernaculo erant, venientes, et ante ingressum cubiculi perspergentes, excitandi gratia, inquietudinem arte

respicie stellam, voca Mariam: si iracundia, aut avaritia, aut carnis illecebra naviculum concusserit mentis, respice ad Mariam; si criminum immanitate turbatus, conscientie fuditate confusus, judiciali terrore, barathro desperationis incipias turbari, vel absorberi, et tritari: in periculis, in angustiis, in rebus dubiis Mariam cogita, Mariam invooca, non recedat ab ore, non recedat a corde. » Ita Serarius, Sanchez et alii.

PRO QUIBUS (id est eo quod, est Hebraismus) NON PEPERISTI ANIME (id est vitæ) TUE (offerens et exponens eam evidenti mortis periculo), PROPTER ANGIUSTIAS ET TRIBULATIONEM GENERIS TUI (id est gentis tuæ, ut scilicet patriam et civis tuos obsidio et excidio liberares), SED SUBVENISTI RUINÆ, — eam præveniens et avertens, ne rueret civitas et respública Israelis.

29. VIDENS AUTEM ACHIOR CAPUT HOLOFERNIS ANGSTIATUS PAVORE (præ horrore capitis truncati Holofernis undique cruenti et sanguinolenti), CECIDIT IN FACIEM SUAM SUPER TERRAM, ET ESTIATVI ANIMA ILLIUS. — Græce: *defecit, seu, exsolutus est spiritus*, id est deliquim animi passus est, stupore scilicet tam insperatæ et inopinatæ rei attonitus variis perturbationum motibus in cor ejus confluentibus. Abibat enim imminenti sibi, et nominatim denuntiante mortis timor, succedebat confidentia; fugiebat tristitia, subintrabat gaudium: diffidentia locum cedebat admirationi, et simul cum hujus prodigii contemplatione fides, spes, charitas et dona Spiritus Sancti infidelitatem expellebant, ut mox dicitur. Ita Salius.

molliebantur, ut non ab excitantibus, sed a sonantibus Holofernes evigilaret. 10. Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut intrando aperire. 11. Sed cum venissent ejus duces ac tribuni, et universi majores exercitus regis Assyriorum, dixerunt cubiculari: 12. Intrate, et excitate illum, quoniam egressi mures de cavernis suis, ausi sunt provocare nos ad prælium. 13. Tunc ingressus Vagao cubiculum ejus, stetit ante cortinam, et plausum fecit manibus suis: suspicabatur enim illum cum Judith dormire. 14. Sed cum nullum motum jacentis sensu aurium caperet, accessit proximans ad cortinam, et elevans eam, vidensque cadaver absque capite Holofernis in suo sanguine tabefactum jacere super terram, exclamavit voce magna cum fletu, et exiit vestimenta sua. 15. Et ingressus tabernaculum Judith, non invenit eam, et exiit foras ad populum, 16. et dixit: Una mulier Hebræa fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor; ecce enim Holofernis jacet in terra, et caput ejus non est in illo. 17. Quod cum audissent principes virtutis Assyriorum, sciderunt omnes vestimenta sua, et intolerabilis timor et tremor cecidit super eos, et turbati sunt animi eorum valde. 18. Et factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum.

1. DIXIT AUTEM JUDITH: SUSPENDITE CAPUT SUPER MUROS, — ut Assyrii videntes duccm suum cæsum percellantur et fugiant.

2. ET ERIT, CUM EXIERIT (ortus fuerit) SOL, ACCIPIAT UNUSQUISQUE ARMA SUA, ET EXITE CUM IMPETU, NON UT DESCENDATIS DEORSUM (ad verum et serium cum Assyrii longe potentioribus prælium), SED QUASI IMPETUM FACIENTES, — id est, quasi impressionem agentes in proximam hostium stationem, q. d. Nolite plena acie configere, utpote pauci contra innumeros, sed simulate vos velle configere, ut scilicet Assyrii confugiant ad Holofernem, ut aciem instruat, ac videntes eum cæsum consternerent et fugiant. Notebat enim Judith Assyrios invadi, antequam mors Holofernis percrevissent, et Assyrios inopes animi et consilii reddidi set; sed eo facto jussit ut illico in pavidos et fugientes irruerent. Si enim tempus dedissent Assyrii, potuissent ipsi communi consilio alium duccm sibi deligere, qui obsidionem Bethulie prosequeretur; itaque urbem fame sitique confectam caperet. Sed Judith, prudenter id providens, jussit ut morte Holofernis vulgata subito in periculis totis viribus et agminibus involarent. Quo facto hostes stupefacti fugientes ab Hebræis victi cæque fuere. Vide ergo hic prudentiam et pleritiam bellicam Judithæ, quæ ceptam victoriam ad finem usque prosecuta est; quare prudentior fuit Annibale, qui cum Romanos in Cannensis pugna plane concidisset, suaderetque Maharbal præfectus equitum, ut illico Romam periret; sine dubio enim eam pereulsam occupatum, ac die quinto in Capitolio cœnatum, tum tardaret Annibal, diceretque maturius hæc de re cogitandum, subjunxit Maharbal: « Vincere scis, Annibal, sed victoria nescis uti. » Ita Livius, lib. XXII. Audi S. Ambrosium libro *De viduis*: « Nec dextere tantum hoc opus, sed majora trophea sapientiæ. Nam manu solum Holofernem vicit, consilio autem omnem hostium vicit exer-

ditum. Suspenso enim Holofernis capite, quod virorum non potuit exogitari consilio, suorum erexit animos, hostium fregit: suos pudore excitans, hostes quoque terrore percellens, eoque cæsi sunt et fugati. Ita unius viduæ temperantia atque sobrietas, non solum naturam suam vicit, sed quod est amplius, fecit viros etiam fortiores. »

Similo modo David, amputato capite Goliath, eoque Philistæ ostendo, ipsos percipit, et in fugam agit, I *Reg. xvii*. Idem fecit Judas Machabæus, resecto et ex arce Sion suspenso capite Nicanoris, II *Mach. xv, 35*. Sic et M. Livius et Claudius Nero Consules Romani, cæso Asdrubale cum 36 millibus Carthaginiensibus, capiteque ejus ex inopinato ante castra Annibalis fratris projecto, eum ita perculerunt, ut diceret actum esse de fortuna Carthaginiensium; atque illico fugiens in angulum Italiæ ad Brutios se receperit, teste Livio in fine lib. XXVI.

6. TUNC ACHIOR VIDENS VIRTUTEM (potentiam et fortitudinem scilicet tam fortem, prodigiosam et divinam victoriam de cæso Holoferne), QUAM FECIT DEUS ISRAEL (Græce Israelis, id est populi Israelitici), RELICTO GENTILITATIS RITU (idololatria et gentilismo), CREDIDIT DEO, ET CIRCUMCIDIT (non sua, sed Levite alicujus manu) CARNEM PRÆPUTII SUI, — factus proselytus et Iudeus; licet enim Ammonite, Arabes, Phœnicæ, Egyptii, Ethiopes circumcisionem jam olim ab Abraham et Iudeis accepissent, tamen acceptant eam ut liberam, non ut obligantem et necessariam, uti eam a Deo jubente acceptant Hebræi. Unde multi se non circumcidebant ob pudorem et dolorem circumcisionis: quare paulatim circumcisio apud eos quasi evanuit. Achior ergo, licet Ammonita, fuit incircumcisus, sed hoc facto Judith conversus ad Judaismum, se circumcidit. Circumcisio enim erat professio Judaismi et legis Mosiacæ, sicut baptismus jam est professio Christianismi et legis Evangelicæ.